

Jerzy Obara

Uniwersytet Wrocławski

Germanizmy w gwarach śląskich

Adaptacja morfologiczna czasowników

Niniejszy artykuł, zgodnie z przyjętymi założeniami, stanowi przyczynek do leksykalno-semantycznej oraz morfologicznej analizy obcojęzycznej leksyki w gwarach śląskich¹.

Materiał egzemplifikacyjny wraz z niezbędną dokumentacją wyekscerpowany został z wydanych dotąd tomów *Słownika gwar śląskich* (dalej: SGŚ²). Ponieważ omawiane w tej pracy germanizmy ilustrowane są wyselekcjonowanymi ze wspomnianego słownika przykładami ich użycia, konieczne stały się pewne, przyjęte z konieczności, ograniczenia liczby przedstawionych leksemów. Wzięte zostały pod uwagę wyłącznie będące zapożyczeniami z języka niemieckiego czasowniki, natomiast pominięte: rzeczowniki, przymiotniki i inne przejęte przez gwary śląskie germanizmy, które zachowały się w nich w postaci pełniących różne funkcje cytatów, a więc wyrazów nieprzyswojonych pod względem fleksyjnym.

W przedstawionym niżej, ułożonym w porządku alfabetycznym słowniku, przy zdecydowanej większości zaadaptowanych morfologicznie czasowników pojawiły się nie tylko ich definicje, ale też przejęte ze SGŚ wybrane konteksty, w których zostały one w tym słowniku odnotowane. O tym, jakie to są czasowniki, kiedy,

¹ Sposobom adaptacji germanizmów (głównie na poziomie fonologicznym) w dialekcie śląskim poświęcony jest opublikowany już wcześniej inny artykuł autora (Jerzy Obara, *Mechanizm zapożyczenia z języka niemieckiego do gwar śląskich*, [w:] *Dialektologia jako dziedzina językoznawstwa i przedmiot dydaktyki. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Karolowi Dejniewi*, Łódź 2002 – tam też odwołania do literatury poświęconej tej tematyce). Adaptacji germanizmów na poziomie morfologicznym poświęcono w nim niewiele uwagi, niniejsza praca stanowi, m.in., próbę realizacji zawartego w cytowanym artykule postulatów bardziej wnikliwego prześledzenia jej mechanizmów.

² Słownik ten wydawany jest od roku 2000 przez Państwowy Instytut Naukowy w Opolu. Jego redaktorem naukowym jest Bogusław Wyderka. W opublikowanych dotąd tomach znalazły się artykuły hasłowe zaczynające się na litery od A do G.

dlaczego, przez kogo i w jakim znaczeniu zostały przejęte, przez kogo były używane itp., pewne wyobrażenia dają przytoczone ze słownika konteksty i zamieszczone przy nich informacje o miejscowości, w której dany wyraz został zasłyszany. Wśród przedstawionych w niniejszym artykule germanizmów zwraca uwagę pewna liczba zapożyczonych czasowników niemieckich, które zawierają modyfikujące ich znaczenie prefiksy: ab- → **ab-** (13); ein- → **-ajn** (7) // **an-** (1); ent- → **ent-** (6) // **en-** (1); er- → **er-** (3), ver- → **fer-** (8).

Wobec bardziej upowszechnionych i silniej zakorzenionych w śląskiej mowie germanizmów zastosowano inny sposób ich przedstawienia, dołączono bowiem do nich wszystkie derywowane od nich formy pochodne (wyróżnione pogrubionym drukiem). W związku z tym zawierające takie czasowniki artykuły hasłowe zostały rozbudowane, a zastosowane przy ich opracowywaniu symbole (strzałki, nawiasy, ukośniki) ukazują semantyczne i/lub etymologiczne powiązania między nimi.

W każdym artykule hasłowym starano się zachować następującą kolejność przy objaśnianiu zarówno głównych haseł, jak i wszystkich pozostałych:

1) przytoczony w nawiasach (), tuż po zapisanym dużymi literami hasle, jego niemiecki pierwowzór³;

2) wybrane i/lub stosownie do znaczenia danego hasła dobrane znaczenie (znaczenia) niemieckiego wzoru (ze *Słownika niemiecko-polskiego*⁴) – jeśli brak jest w nim wyrazu, który w SGŚ uznawany jest za pierwowzór danego hasła⁵, przywołuje się takie wyrazy niemieckie, które wykazują z nim semantyczne związki;

3) przejęte ze SGŚ znaczenie (znaczenia) danego hasła wraz z wybranym, najcenniejszym, ilustrującym je fragmentem wypowiedzi⁶, zawierającym dane słowo; niektóre hasła zostały zilustrowane dodatkowymi przytoczeniami, które zawierają albo jakieś inne germanizmy, albo charakterystyczne dla gwar śląskich wyrazy lub konstrukcje gramatyczne – jedno i drugie zostały w cytatach wyróżnione (podkreślone);

4) oznaczone skrótami w nawiasach [] nazwy miejscowości, w których dany wyraz został zasłyszany – ich wyszczególnienie ukazuje stopień upowszechnienia danego germanizmu na terenie Śląska⁷;

³ W SGŚ odnotowane zostały również mniej liczne od germanizmów zapożyczenia z innych języków: czeskiego (najliczniejsze), węgierskiego (np. bagować) i in.; tych zapożyczeń w niniejszej pracy nie bierzemy pod uwagę.

⁴ *Wielki słownik niemiecko-polski*, red. J. Piprek, J. Ippoldt, t. 1 i 2, Warszawa 1982.

⁵ Nie przy wszystkich germanizmach w SGŚ zostały podane ich źródła, wielokrotnie pojawia się tylko ogólna wzmianka: *z niem.*

⁶ Wszystkie przytoczenia zapisane są kursywą. Dokonano w nich pewnych drobnych uproszczeń w zapisie, które pozwoliły uniknąć stosowania specjalnych symboli graficznych, wykorzystywanych w zapisach fonetycznych tekstów gwarowych – w tej pracy, ze względu na przedstawione zamierzenia badawcze, taki dokładny zapis fonetyczny nie był niezbędny.

⁷ Rozwiązanie tych skrótów zamieszczone zostało na końcu pracy. Zestawienie to ukazuje, ile germanizmów zostało odnotowanych (usłyszanych i zarejestrowanych) w wymienionych miejscowościach.

5) wybiórczo na końcu niektórych haseł po symbolu ⇒ dołączono ich inne niemieckie lub gwarowe śląskie synonimy, pominięte natomiast zostały ich ogólnopolskie odpowiedniki;

6) w niektórych artykułach hasłowych, ułożonych według opisanego wyżej porządku, wyeksponowane zostały niektóre przytoczenia w sposób szczególny (pogrubienia), ponieważ zawarte w nich informacje mają dużą wartość poznawczą⁸.

Z zawartej w wydanych dotychczas jedenastu tomach SGŚ dokumentacji źródłowej wynika, że stosunkowo najczęściej germanizmów odnotowanych zostało w tomach I i XI; w innych tomach, a więc wśród wyrazów zaczynających się zwłaszcza na litery C–F, jest ich zdecydowanie mniej. Pod tym względem proporcje pomiędzy wyrazami obcymi a rodzimymi w gwarowej leksyce śląskiej układają się podobnie, jak w leksyce ogólnopolskiej.

Pełna lista będących czasownikami zapożyczeń z języka niemieckiego (z wiążącą się z nimi dokumentacją), wyekscerpowanych z wydanych dotąd tomów SGŚ, przedstawia się następująco:

ABCALOWAĆ (abzahlen ‘spłacać’) ‘spłacić dług’: *ty kartofle, co wżon Janek, apcaluje od vynгла [Rr] → abcalunek* (die Abzalung ‘spłata’) 1. ‘kredyt, kupno na raty’: *veznymy zbrojo na apcalunek i bydymy spłocać po dvesta złototy na m’ěšanc [Rw]*; 2. ‘rata kredytu’: *muša zapłacić ostatni apcalong za pralka [Sg]*; 3. ‘pokwitowanie zapłaty’: *na te meble to my se wżuńi apcalunk [Pg]*; 4. ‘rachunek do zapłaty’: *apcalong za gaz leży na bifyju [Z] → abcalungować* ‘spłacać kredyt, dług’: *musimy apcalungować tyn dluk [Sl] ⇒* (forma tego czasownika wyraźnie wskazuje na to, że wyraz ten jest derywatem odrzeczownikowym – por. **abcalunek**)

ABDANKOWAĆ (abdanken ‘oddalać, odprawiać, zwalniać kogoś’) ‘zrzekać się czegoś, rezygnować z czegoś’: *im juš tą nie baže rob’uł, juš abdankowoł [Jk]*

ABFERTYGOWAĆ (abfertigen ‘odprawić, załatwić kogoś’) ‘obsługiwać, załatwiać interesy’: *naš kerovník ale umi ludzi apfertigować [R(W)]*

ABKLACIOWAĆ (abklatschen ‘odbijać, kopiować’) ‘zmieniać (odbijać) partnerkę w tańcu’: *łun noš apklaćowoł [Bo]*; **abklać** (der Abklatsch ‘odbicie’) ‘taniec, w którym tancerze zmieniają (odbijają przez kłańcie w dłonie) partnerki’ [Bo]

ABKLACOWAĆ (klatschen – über jdn klatschen ‘plotkować’) ‘obmawiać, obgadywać kogoś’: *te stare baby ino sedzum ftyx łoknax i apklacovajum [PŚl]*; *nie byda se z num spotykać, bo nie lub’a apklacować [Sl]*

⁸ Por., m.in., hasła: **ablejzować, agityrować, atakierować, ajnkłajdować, ansztrengować, barykadyrować, bedynować, blankować, bewerować się.**

⁹ Rodzajniki przy niemieckich pierwowzorach rzeczowników umożliwiają ustalenie, czy podczas ich zapożyczenia nie doszło do zmiany rodzaju gramatycznego, jak w tym wypadku: polski (gwarowy) odpowiednik wyrazu niemieckiego (r.ż.) jest rzeczownikiem rodzaju męskiego.

ABKOMANDYROWAĆ (abkommandieren *woj.* ‘odkomenderować’) 1. ‘wysłać, wyprawić kogoś służbowo z poleceniem (zwłaszcza w wojsku), oddelegować’: *na barburkovo akadem’a štajger nos apkomendirovou* [JZ]; *vojog byu apkomandirovani z vaxty* [Rr]; 2. ‘wygonić, przepędzić, odpędzić’; **abkomendyrowany**: *zaż žech łostoł apkomand’irovani z ničym* [PŚl]

ABKRACOWAĆ (SIE) (abkratzen ‘zdrapać, zeskrobać; *pot.* ‘drapnąć, czmychnąć, wynieść się’) ‘oczyszczać obuwie z błota, kurzu o wycieraczkę’: *čeba nojpsūt se apkracovać* [Pg] ← **abkracer** 1. ‘wycieraczka do obuwia przed progami’: *opucuj se nogi na apkraceže, bo zaż delofka zababrasz* [Rr]; *pšed dvýžuma leży apkracer* [Žs]; 2. ‘zmywak druciany służący do szorowania garnków; druciak’: *vyšoruj gornek apkracrym* [Sg]; 3. ‘narzędzie do czyszczenia powierzchni przedmiotów; skrobak’: *vyčyś to tym apkracym* [Bk]

ABLAJTOWAĆ (ableiten ‘odprowadzić kogoś, coś; ‘odwieść od czegoś’) 1. ‘odprowadzić coś za pomocą przewodu, połączyć’: *my ablajtoval’i voda, łostała nom ješče elektryka* [Pg]; 2. ‘odprowadzać kogoś’: *zafše xodzjmy ablajtovać gości aź do drogi* [NŚl] → **ablajtunek** (die Ableitung ‘odprowadzenie wody’) ‘odprowadzenie czegoś za pomocą przewodu, połączenie’ [RŚl]

ABLEJZOWAĆ (ablesen ‘zbierać, obierać; ‘odczytać, przeczytać’) 1. ‘otrzymać na własność ziemię w zamian za prawo do użytkowania lasu’: *krul jym ablejzovoł: doł jym pole, a pravo do lasu zamyniu* [SSiN]; 2. ‘zastąpić kogoś, zająć czyjeś miejsce’: *muša go ablyjzovać, bo taki słaby* [Ll] → **ablejzunek** (die Ableitung ‘odczytanie; ‘zbieranie’) 1. ‘ziemia uprawnna przyznana w zamian za zrzeczenie się prawa do użytkowania lasu, także jej nazwa własna’: *nasego ablejzunku ani nie buło pýndź jurisk* [So]; *ša jexać i polorać ablejzunk* [Po]; 2. ‘zastąpienie kogoś na stanowisku pracy, zmiana pracownika’: *ty, już idzie ablezunk, to my idymy du dum* [R(W)]

ABMALOWAĆ (abmalen ‘odmalować; zrobić czyjś portret’) 1. ‘pomalować na nowo rzecz zniszczoną’: *abmaluj mi tyn łobrotzek* [Do]; 2. ‘powiedzieć o kimś coś złego, obmówić, obgadać’: *ale m’e ta flauma abmalovała* [PŚl] ⇒ **obszwarcować**

ABSZLAGOWAĆ (abschlagen ‘odbić, odciąć, odrąbać; ‘odmówić’) ‘nie zgodzić się na czyjeś żądanie, prośbę, odmówić’: *absłagovauax u stoloža* [Do] → **abszlag** (der Abschlag ‘odbitcie’) 1. ‘odrzuć prośby, odmowa’: *un zložył pap’ery a dostoł apślak* [R]; 2. *górn.* ‘urobek wydobyty przez górników, węgiel, zwykle o określonej objętości, np. z jednego odstrzału lub na głębokość wiertła’: *vyfedrovadž apślag vungla* [Z]; 3. ‘odbitka fotograficzna’: *apślak to jez odbitka zy zdjeńca* [Z]; 4. ‘wykonany w określony sposób brzeg przedmiotu, wykończenie’: a) ‘wykończenie spodu sukni, spódnicy, nogawek spodni w kształcie paska odwiniętego z tej samej lub innej tkaniny’: *Maryjka, moš urvani apślak fspotku* [JZ]; b) ‘listwa wykończeniowa wokół futryny drzwi’: *sumsod zamuwýł se łozdobne apślagi do džvi* [Bt]

- ABSZTECHOWAĆ** (abstechen ‘różnić się, kontrastować’) ‘odróżniać się czymś, zwracać uwagę’: *do tygo klajda pšisjy červuny knefly, to banu baži apštexovać* [Jk]
- ABTOJFOWAĆ** (abteufen *górn.* ‘wykopać, pogłębić szyb’) *górn.* ‘pogłębiać szyb w kopalni’: *aptojfovać bydymy* [JR]
- ACHTOWAĆ** (achten ‘szanować, poważać, czcić’) 1. ‘pilnować, strzec, dozorować, doglądać’: *idź z bratym na plac, ale dobrze axtuj* [PŚl]; 2. ‘odnosić się do kogo z szacunkiem, poważać’: *axtuj rodzicu!* [Ks] ⇒ wachować
- ADOPTYROWAĆ** (adoptieren) ‘uznać cudze dziecko za swoje, adoptować, usynowić’ [GśA]
- AGITYROWAĆ** (agitieren ‘agitować, zjednywać’) ‘zjednywać zwolenników dla jakiejś sprawy, idei’: *Potym pšišoł Korfanty i łuni za nim agityrowali* [Pg]; *i po co jum agityruješ, łuna i tağ ni pujdzie* [TG] [„Forma wypierana przez ogp. agitować” – adnotacja w SGŚ przy tym hasle]
- AJGNOWAĆ (SIE)** (eignen, sich zu etw ‘nadawać się do czegoś’) ‘być odpowiednim, stosownym do czegoś lub na coś, nadawać się’: *łun se tygo nie nauči, bo se do tygo nie ajgnuje* [Jk]
- AJNBILDOWAĆ SIE** (sich einbilden ‘wyobrażać sobie’) ‘być zarozumiałym’ 1. ‘wmawiać sobie coś, uroić sobie coś’: *Maryka se ainbildovaua, że mo tubera* [Rr]; 2. ‘być zarozumiałym, (...) mieć o sobie wysokie mniemanie, pysznić się czymś’: *ta se ainbilduje, a gup’oł jak sano* [Kk]; *ona se ainbilduje, że je p’ykno* [R] → *ajnbildung* 1. ‘wmawianie sobie czego’: *pšes tyn ajnbildung niig go nie lubi* [Bk]
- AJNFALOWAĆ** (einfallen ‘zawalić się, runąć; ‘wpaść’) ‘upaść, przewrócić się’: *mo-plikym jexauax s šyxty i ajnfalowałay do pšekopy* [G(Ł)] → *ajnfal* (der Einfall ‘zawalenie się, zapadnięcie się’) 1. ‘pomysł’: *ta ci miała ajnfal* [R]; 2. ‘napad, włamanie’: *jacyš xaxary zrobili ajnfal na listonoša* [Rr]; 3. ‘potknięcie’: *idziež drogum i padnieš, to je ajnfal* [Z]; 4. *górn.* ‘chodnik w kopalni prowadzący w dół’: *ajnfal* [MDw]; 5. *górn.* ‘wyrwa w ziemi, w miejscu, gdzie było stare wejście do kopalni’: *ajnfal* [RŚl] // *ajnfala* *górn.* 1. ‘chodnik w kopalni bity w dół’ [Ź] ⇒ upad; 2. ‘wykopy w kopalni poniżej poziomu chodnika, do których ścieka woda’: *Do ajnfale leci voda* [JR]; 3. ‘rodzaj wyrobiska’ [RŚl]
- AJNFELDŁOWAĆ** (einfädeln ‘nawlekać nić’) ‘nawlekać nitkę w igłę’: *Teresko, ajnfjlduj mi jegła, bo nie v’idza* [Rr]
- AJNKLAJDOWAĆ** (einkleiden ‘ubrać kogoś, umundurować’) ‘umundurować’: *jo, jak se vojna začyna, tož jox tam był aż do p’yntnostego roku. V Raćibožu naz ajnklajdował’i, a potym daly ku Francyje* [Sw]

AJNLADOWAĆ (einladen ‘naładować’; ‘zaprosić’) ‘zaprosić’: *tuż mušymy se porużyć kogo to ajnladujemy na to vysely* [Jk] → **ajnladunek** ‘zaproszenie’: *dziś dostały einladuneg na muzyka* [R(W)]

AJNMACHOWAĆ (einmachen ‘zarobić ciasto’; ‘zamarynować, zakonserwować’) ‘zgotowywać słoiki z przetworami’: *dziś byda ajnmaxovać krauzy* [R]

AJNRYCHTOWAĆ (einrichten) ‘urządzać mieszkanie’: *ča to vartko ajnrixtovać, bo se ćmi* [Pg]; *ajnrıştovałaś se juś ten ślafćimer* [Z] → **ajnrychtung** (die Einrichtung ‘urządzenie, umeblowanie’) 1. ‘wyposażenie’: *mom uż cały ajryxtung do latošy źniř* [Rr]; 2. ‘wyposażenie mieszkania’: *co teź tu mają za ajrychtung* [ŚIC]; *po remońće čeko nos ajnrjxtunk* [Sg]

AJNSZTELOWAĆ (einstellen ‘wstawić, umieścić’; ‘nastawić’) 1. ‘nastawiać, regulować’: *ajnšteluj mi budźig na p’onto rano, co nie pšyśpa do roboty* [Rr]; 2. ‘wstawić, zaparkować, np. motocykl’: *jağ zex pšijexou do łopolou i xćol zex sfuj motorat ajnštelovać* [Sn]; 3. ‘zamawiać coś’: *Kryśa ajnšteluje u kelnera lody* [Sg]; 4. ‘sprawować się’: *R’ita, ty se jyno dobźe ajnštaluj u sfojy śfigermutry* [KD]; 5. ‘zatrudnić, przyjąć do pracy’ [Ch] ⇒ sztelować

AJTROWAĆ (eatern ‘ropieć, jątrzyć się’) ‘ropieć’: *mušou iź do doxtora, bo mu to ajtrovało* [Ok]; *ta noga ji fezd ajtruje* [Gk]

ALAĆ SIĘ (aalen, sich *pot.* ‘przeciągać się leniwie, wylegiwać się, leniuchować’) ‘poddawać się działaniu słońca; opalać się’: *U nos to ino lynie sie alajóm* [SGŚ]

AMPUTYROWAĆ (amputieren ‘operacyjnie usunąć jakąś część ciała’) ‘amputować’: *ta noga to vam na vojńe amputyrovali* [Rr]

AMTOWAĆ (amtieren ‘urzędować’) ‘urzędować’: *Szczęść Boże! Rozpoczyno amtovać. Jeden hajer i dwóch śleprów brakuje i to mu cały humor psuje* [K(J)] ← **amt** (das Amt ‘urząd, posada, stanowisko, funkcja’) ‘instytucja o określonym zakresie działania w dziedzinie życia społecznego; urząd’: *jak mam idź do amtu, to źex je xory* [Pg] → **amtowy** ‘urzędnik policyjny’: *Ci Niemcy od Centrum chcieli mi przerywać, ale źandarm i amtowy von Schmied nie dali* [SSo] // **amtsforsztejer** (der Amtsvorsteher ‘naczelnik urzędu’) ‘najstarszy urzędnik w gminie; przełożony, starszy urzędnik, wójt’: *ida załatfć to do samygo amtforštejera* [Sg] // **amtsrychter** (der Amtsrichter ‘sędzia okręgowy’) ‘sędzia okręgowy’: *amtsr’ichter to je taki syńdzia* [Z] ⇒ sztatsanwalt

ANBITOWAĆ (anbieten ‘zaoferować towar, zaofiarować, podać coś komuś’) ‘dawać komuś coś do jedzenia i picia, częstować, oferować, raczyć’: *moja ćotka anbitovała mi fajne česne* [R(W)]

ANCAJGOWAĆ (anzeigen ‘zawiadamiać o czymś, donosić’) ‘oskarżać, denuncjować’: *Piekorza (...) ancajgował (...), że do chleba śwoby zapiyko* [ŚIC]

- ANGEJBOWAĆ** (angeben ‘podawać; ‘oszacować; ‘wskazać; ‘donieść; ‘przechwalać się, błagować, bujać’) ‘pyszczyć się, wywyższać ponad innych’: *Rejsa je ze fši i ze ščevikuv vylazuje jej słoma, ale v’elce angebuje* [G(Ł)] → // **anbejgować** (!): *kukej, jak ona se anbyjguje* [Rk]; **angejber** (der Angeber ‘donosiciel; ‘pyszałek’) ‘człowiek mający wygórowane mniemanie o sobie; pyszałek, zarozumialec’: *a to je taki angyjber, z nim ny idzie nom godać* [Pg]; **anbejger** (!): *zajš tu lejže ten anbejger* [Rk]
- ANGLOWAĆ** (angeln ‘łowić na wędkę’) ‘łowić ryby na wędkę, wędkować’: *anghują a nič ne b’ere* [No]
- ANGRAJFOWAĆ** (angreifen ‘zaczepiać kogoś, napadać, atakować’) ‘przypuszczać szturm; atakować’: *ale potym uon čepnú bał, angrajfovou i zaroz było lepij* [Pg] ⇒ szturmować
- ANKROWAĆ** (ankern ‘zarzucać kotwicę; *bud.* ‘wzmacniać klamrami, ankrować’) ‘umacniać klamrami mury; spajać, ściągać’: *ankroval’i tako buda, stary familok* [Z] ← **ankra** (der Anker *żegl.* ‘kotwica; *bud.* ‘kotew, zwora, ściąg’) 1. ‘w budownictwie kotew żelazna używana do wzmacniania muru, klamra spajająca mury’: *a do xałpy to tšeba klamry, ankry* [Km]; ‘ciężki stalowy hak, który gdy zostaje zrzucony ze statku, wbija się w dno i utrzymuje statek w miejscu; kotwica’ [O(Sz)]; **ankier**: *anker se pobije do rymštika klamerku gvojdziami* [Gk] → **ankrowanie** ‘czynność wzmacniania murów budynku kotwami’ [RŚI]
- ANPASOWAĆ** (anpassen ‘przymierzyć; ‘dopasować, dostosować’) ‘przy grze w karty – przyłożyć komuś, dać w skórę’: *dockej, jak jo či jedna anpasuja* [B] → **anpasunek** (die Anpassung ‘przymierzenie; ‘dopasowanie’) ‘dopasowywanie skrojonego ubioru do figury; przymiarka’: *byłey u krafca do anpasunku* [Rw]
- ANSZTEKOWAĆ (SIE)** (anstecken ‘zarazić kogoś; ‘zarazić się’) ‘zarazić się chorobą zakaźną’: *fšyjscy my juž byli xoži, by še ta dziotkca ješče ne anštekovala* [Jk]
- ANSZTRENGOWAĆ** (anstrengen ‘wyteżać się, wysilać się’) ‘wysilać się, wkładać w coś wiele wysiłku’: *anštregovać to je vyšilać še, až či żyły stojum* [Z]
- ANTRAGOWAĆ** ‘składać podanie w urzędzie, wnioskować o coś’: *dugo my antragoval’i, až do i do skutku* [Dg] ← **antrag** (der Antrag ‘wniosek; ‘propozycja’) ‘pismo skierowane do władz, podanie, petycja, wniosek’: *sómsot słożył antrag do novyj roboty* [Rw]
- ANTRETOWAĆ** (antreten, m.in. ‘ustawiać się w szeregu’) ‘stawać w szeregu’: *my antretujemy* [CCz]
- ANTWORTOWAĆ** (antworten ‘odpowiadać’) ‘odpowiadać, dawać odpowiedź’: *ty še mne pytoš, a jo antfortuia* [Z]
- ATAKIEROWAĆ** (atakieren) ‘agresywnie działać przeciwko komuś; napadać, nacierać’: *ty regymynt atakyrovoju festunk* [GśA] ⇒ szturmować

AUFREGOWAĆ SIĘ (aufregen ‘denerwować się; ‘złościć się’) ‘denerwować się, niepokoić się, irytować się, złościć się’: *fšyjsy se tą aufrejgoval’i, bo nĕxtury bap-ska se čisty bes kolejki* [Jk]

BAGROWAĆ (baggern ‘pogłębiać (miejsca płytkie rzeki)’ ‘pogłębiać rzekę lub inny zbiornik wodny za pomocą pogłębiarki – *bagra*’: *baxry baxrują rzyką* [Dk] → **bagrownica** (por. das Baggershiff ‘statek pogłębiarski, bagrowniczy’) 1. ‘maszyna pływająca, służąca do wydobywania żwiru i piasku z dna rzeki; czerparka, pogłębiarka’: *ujek na cygelni vybiyro glina bagrovničom* [TG]; *Podźcie se obejrzeć! Na rzyce bagrovnica bagruje* [Rr]; 2. ‘koparka’: *U Jorga nie majum bagrownicy, to kopiaj rynkami* [Bk]

BAJSNAĆ (beissen ‘gryźć, kąsać’) 1. ‘ukąsić, ugryźć’: *p’es m’e bajsnol bez noga* [Ž]; *xeba m’e mróška bajsła* [Pg]; 2. ‘ugryźć kawałek (czegoś)’: *tag bajсныł, že ugrys mi puł šńity* [R]

BAJSTLOWAĆ // **bastlować** (basteln ‘majsterkować’) 1. ‘majsterkować, robić coś domowym sposobem’: *Mój synek fort bajzluje w piwnicy z motorami* [ŚlC] // *bastluje pši radju* [O(G)]; 2. *przen.* ‘majstrować, manipulować przy czym’: *co tam bajstluješ? nĕ bajstluj pši tym kole, bo go zepsuješ* [R(W)]; *co zajs tą bastluješ, xceš to fšystko popsudž ješče baži?* [Jk] ⇒ majstrować; reperować // 3. *now.* ‘budować coś, układać’: *co tam bastluješ? Z klocek lego buduują veža* [Z] → **bastlowanie** *bastlovani* [Sn] ⇒ majstrowanie → **bastlak** ‘człowiek, który potrafi sam wszystko zrobić; majsterkowicz’: *bastlołk* (Sn) ⇒ majsterklepka // **bastlarz; bastlerz**: *bajstleš fšisko umie zrobić* [Z]; *Antek ci to naprawi, ton jezd dobry bajstłyš* [TG(P)]; 2. *przen.* ‘dziecko chętnie psocące, psujące coś’: *s tego snopla to bydzie baistleš* [RYD] → **bastlarzyć** ‘wykonywać drobne naprawy; majsterkować, reperować’: *ty, bastlaš, pšestaň bastlażyć i pudž na łobiot* [No]

BALANSYROWAĆ (balancieren ‘balansować, utrzymywać równowagę’): *jak xceš pšelyž bez deska, to mušiz balansyrovac* [R(W)]

BANDAŻEROWAĆ (bandagieren ‘bandażować, zakładać bandaż’) ‘owijać bandażem’ [Wr] ⇒ bindować ← **bandaža** (die Bandage) ‘opatrunek na ranę’ [O(W)] (*gw. i ogp*: ‘bandaż, bandażować’)

BANDOWAĆ (por. bändern ‘nadawać czemuś kształt wstążki’) → tu: **o-bandować** (das Band ‘wstążka, taśma’) (*techn.* ‘opakowywać za pomocą taśmy’: *puć, łobandujemy ta paleta a baješ fertix* [KOs] → **bandownica** *techn.* ‘maszyna służąca do opakowywania czegoś za pomocą taśmy’ [KOs])

BARYKADYROWAĆ (barrikadieren ‘barykadować, ustawiać barykady’) ‘budować barykady w celu utrudnienia przejścia nieprzyjacielowi, tarasować, zamykać drogę, barykadować’: *v roku 48 barikadyroval’i ulicy v Berlińe* [GśA]

- BATAĆ** (beten ‘modlić się’) 1. ‘modlić się, mówić pacierz’ *czasem żart.* ‘modlić się zbyt długo’: *jo byy nie śta do kłaštora, bo tą tša požund batać* [Jk]; 2. ‘prosić, błagać’: *Byyli nos, a my się skryli (...), ale óni nas fšyndzie wynojdli. A jak radziyli batać, to my różgom nie dostali* [DKo] ⇒ rzekać
- BEDYNOWAĆ** (bedienen ‘obsługiwać’) ‘obsługiwać gości przy stole’: *ida na komuńa bedinovać* [Z] → **bedynowanie** ‘obsługiwanie gości przy stole’: *muša nazbyradź dziokcy ku veselu do bedinovańo* [Rr] // **bedynung** 1. ‘obsługiwanie kogoś lub jakiegoś urzędnika; obsługa’: *moja baba je flegrom i iag żex je xory, to mom dobry bedinunk* [JZ]; 2. ‘personel obsługujący kogoś lub jakieś urządzenie’: *dziokcy ze bedinungu kajś pošy* [Pg] → **bedyner** (der Bediener ‘służący’) ‘pracownik obsługujący gości w kawiarni, restauracji, na weselu; kelner’: *mamo, jo xca być bedinerem* [Z] // **bedynter** 1. *st.* ‘lokaj we dworze’: *ić se som po tyn stolek, bo ty do fšyskego počšebujeż bydintra* [Rr]; 2. ‘pracownik obsługujący gości w kawiarni, restauracji, na weselu; kelner’: *muj brat pracuje za bydintra f’knajp’e* [R] ⇒ lokaj, kelner → **bedynerka** (die Bedienerin ‘posługaczka’) ‘pracownica obsługująca gości w kawiarni, restauracji, na weselu; kelnerka’: *ty bedinerki som rix’ix obrotny* [Kk] // **bedynaczka**: *moja uma byua bedinačkom f Šferkłańcu* [PŚI] // **bedynowaczka**: *na fajezę u mojego unkla byuy ti bed’inouwački* [Ck] ⇒ kelnerka
- BEFEDROWAĆ** (befördern ‘przesunąć kogoś na wyższe stanowisko’) ‘obejmować wyższe lub lepsze stanowisko’: *Tym panom sie to tak podobało, że nos wszeckich łod tej bateryje na kaprali befedrowali* [CCz]
- BEHAUPTOWAĆ** (behaupten ‘twierdzić, utrzymywać’) 1. ‘twierdzić, utrzymywać, przekonywać, potwierdzać, udowadniać coś’: *on bexauptuje, że jez niewiny* [Sg]; 2. ‘rządzić się, przewodzić czemuś’: *teraz my sami bydymy byxauptować* [TG(P)]; 3. ‘dobić targu’: *pšišoł żey do ćebie bexauptować* [PŚI]; 4. ‘mówić, opowiadać coś bez względu na to, czy jest to prawdziwe, czy nie’ [Rn]
- BELADOWAĆ** (beladen ‘naładować, obładować’) ‘zanadto przeciążyć ładunkiem, przeładować’: *ale m’e baladoval’i tymi tašuma packuma* [O(G)]
- BESZWEROWAĆ (SIE)** (beschweren ‘skarżyć się komuś na kogoś’) 1. ‘oskarżać kogoś, obciążać’ [GśA]; 2. ‘skarżyć się na coś, wnosić zażalenie, żalić się’: *moj xop še bešferuie ło ryntą* [No]
- BETŁOWAĆ** (betteln ‘żebrać’) ‘prosić o jałmużnę; żebrać’: *nić ny robi, ino xodzi i betluje* [Bt]
- BETONIROWAĆ** (betonieren ‘betonować, zalewać betonem’) ‘wylewać betonem, budować z betonu’: *my to ieszcze betóniruiemy* [Ż]

BEWEGOWAĆ (SIE) (bewegen ‘poruszać, ruszać z miejsca, wprawiać w ruch’)

1. ‘ruszać się, być w ruchu’: *po te xorob’e musíš se v’yncy bevegovać* [Rr]; 2. ‘kopać nogami; brykać (o koniu)’: *koń bevejuje po dvurku* [Dp]

BEWEROWAĆ SIE (bewähren *przestarz.* ‘udowodnić, wykazać’; ‘okazać się skutecznym’) ‘sprawdzić się w czymś, nadać się do czegoś’: *dobñi to kołzdy synek soł do voja troxą se bevejuvać, a tera jyno se migaju* [NK]

BIGLOWAĆ // bigłować → (bügeln ‘prasować’) 1. ‘prasować tkaninę gorącym żelazkiem’: *bigłovać želoskym* [KGc]; *jutro móm kupa roboty, bo muša bigłovać košule* [Mw]; *bigłovać falty f kecce* [Ž]; *juž godzinan tfojy kragliki i toryryngly bigłujan* [GśA]; *šaketa ñe tša bigłovać* [Gk]; 2. ‘czyścić podeszwy butów’ [Rn]; 3. ‘toczyć coś po czymś’: *jak se dało po ñiy bigłovać* [DŁ]; 4. *przen.* ‘pić wódkę’: *tyn tą bigłuje* [Pn] → tu: **wy-bigłować**: *šaty nojlepi vybigłujež na bigelbreće* [R(W)]; *vybigłuj bigłolsky* [O(G)] → **bigłowanie** ‘prasowanie tkanin gorącym żelazkiem’: *dzišo zrób bigłowanii* [Mw]; **bigłowaczka** ‘kobieta prasująca we dworze bieliznę’: *na faže ješće mają bigłowačka* [Rk]; **bigielbret** (das Bügelbrett) ‘deska do prasowania’: *moja mama xodzili po xopsku i na bigelbreće bigłoval’i sfoje kecki* [Bt]; *vyčong ze šranku bigelbret, bo byda teroski bigłovać* [PŚI] // **bigielajzen** // **bigielajs** // **bigłazko** (das Bügeleisen ‘żelazko’) ‘żelazko do prasowania tkanin’: *dej pozur, gorki bigelajzen* [NK] // *bigelajs to je bigłolsko* [ZT] // **bigłazko**; *bigłolsko se popsuyo, ñe dej do prundu* [Zo]; *my padumy bigłolsko na to* [Dp] // **biglatko** [Ko]; **bigielfalta** (die Bügelfalte) 1. ‘kant spodni’: *galotły majum dyciki bigielfalta* [Nr]; 2. ‘zaprasowana fałda spódnicy’: *bigyfalta* [RŚI]; **bigielkant** ‘kant spodni’: *ale m’oł fajne bigylkanty* [NK]; **bigiellapa** (der Lappen ‘szmata’) ‘ściereczka lniana, przez którą prasuje się wełniane materiały; zaparzaczką do prasowania’: *bigyllapa dovo se na galoty, żeby były fajne bigylfalty* [R(W)]

BILDOWAĆ (SIE) (bilden ‘kształcić’; bilden, sich ‘wykształcić się, rozwinąć się’) **bildować** ‘wychowywać, kształcić, uczyć’ [Ž]; **bildować się** 1. ‘kształcić się, uczyć się’ [GśA]; 2. ‘wynosić się ponad innych’ [Dk] → **bildowany** ‘wykształcony, mający spory zasób wiedzy’: *Dwo synowie są rzemieśnikami, trzeci je bildowany i siedzi w kancnaryji* [ŚtC] → **bildung** ‘wykształcenie, wychowanie’: *jak synek soł na ksyndza, to dostovoł jaki lepsy bildunk* [Bk]

BINDOWAĆ (binden ‘wiązać’; die Binde ‘opaska, bandaż’) ‘bandażować’: *binduju se teraški ranka* [Br] ⇒ **bandażyrować**

BITOWAĆ (bieten ‘podawać’; ‘ofiarować’) 1. ‘proponować coś komuś, oferować’: *ñe bituj mi torta, bo ñe moga ješ co słotke* [Z]; 2. ‘dawać, ofiarować’: *tego berymy dobbe jidzie, to um’e za półtka, tymu dziejcu bitovać* [NK]; 3. ‘życzyć sobie, pragnąć’: *co se bituješ na łob’ot?* [Z]; 4. ‘wpajać, wbijać w pamięć, surowo przykazywać’ [P]

BLAMIROWAĆ (SIE) (blamieren) ‘ośmieszać, kompromitować’: *to już je łostatni xop, co sfoją babą pšed ludźmi blam’ruje* [J] // ‘ośmieszać się, kompromitować się’: *hun se sum blam’ruje taką gołtką* [O(G)] // **blamować (się)** 1. ‘ośmieszać, kompromitować’: *ne blamuj mie m’yndzy ludziami takom gup’um godkum* [Rw] // 1. błaźnić (się) ‘ośmieszać się, kompromitować się’ [O(W)]; *pšestoń pidź gożoła, xodzis łožarty i se blamujes* [TG(P)]; *ino se zblamovoł bes te gup’e gołdańe, cayoł veš se s’nego śmieje* [NK]; **blamażować się** ‘ośmieszać się, kompromitować się’: *dziecko, ne blamażuj se fškole* [Bk] ← **blamaża** (die Blamage) ‘ośmieszenie się, kompromitacja’: *tako mi blamaża zrob’yu, žex xcół pod žym’a vlyš* [Rw]; *tak pa-skudně pedziół pani, tyn nom zrob’ół blamaża* [TG(P)]; 2. ‘hulać’

BLANKOWAĆ (blänken *przestarz.* ‘wyczyścić, wypolerować’) ‘czyścić do połysku’: *v vojsku mušeli my blankovać karabin i buty, coby se šfécuty* [NK]

BLECHOWAĆ (bleichen ‘bielić płótno’) 1. ‘bielić płótno przez polewanie wodą i suszenie na słońcu’ [PAg]; *iag joł se to fajne blejxują, to je b’oły jak śnyk* [Jk]; *jutro mušymy blajxovać posfy* [Bk] ⇒ blichować; 2. ‘suszyć na słońcu wypraną bieliznę, aby wyjaśniała’: *žulte prani blajxuje se na słuńcu* [R(W)]; 3. ‘rozjaśniać, utleniać włosy’: *łuna se vosity blajxuje* [RŚl] → **blechowanie** ‘bielenie płótna na słońcu lub chemicznie (sodą i ultramaryną)’: *dołs troxą tej farpki i baje fajne b’ołe prañe – to je blajxovańe* [NK] // **blecharz** ‘człowiek, który bieli płótno’: *Pšed vojno to ešće były, ten blejxaš to b’ilutk’e zrobił, to było daleko na čexy* [Ng] // **blechownia** 1. ‘miejsce, w którym bieli się płótno na słońcu’ [Kp]; 2. ‘zakład, w którym gromadzono płótno do bielenia’ [Mk] // **blecha** 1. ‘miejsce, w którym bieli się płótno na słońcu’: *dovni ludzie blajxoval’i na blaixax* [PAg]; 2. ‘bielenie płótna’ [Ko]

BLENDNAĆ (blenden ‘oślepić’) ‘zaświecić komuś w oczy zbyt silnym światłem’: *jag joł či blyndną, to će brakně* [Žs] // **blendować** 1. ‘razić wzrok zbyt silnym światłem; oślepiać’: *na v’ečur jexałał na kole i atto m’e blyndovało* [Ck]; 2. ‘o słońcu: oślepiająco świecić’: *ale to słuńce dziśaj fest blynduje* [ZT]; 3. ‘zaślaniać zbyt ostre światło’: *blyndovać – šfatło łostre pšikryć na čymno* [KGc] → **blendka** 1. ‘latarka’: *veš se blyntka, bo tam čma* [TG(P)]; 2. ‘małe źródło światła, lampka’: *postof ta blentka na stoliku* [Z]; 3. ‘blaszana błyszcząca rybka zakładana na wędkę jako przynęta’: *blyntka je do vantki* [Žs]

BLINDOWAĆ (blenden ‘oślepiać, razić’) ‘razić wzrok zbyt silnym światłem; oślepiać’: *blinduje zdžadetkym do ocy* [Br]

BLETROWAĆ (blättern ‘przewracać kartki’) ‘przerzucać kartki książki; kartkować’: *bletruja kartki, bo sukóm tego obroska* [Z]

BLIKAĆ (blicken ‘patrzyć’) ‘rzucić okiem na coś’: *blikej časym na ta naša xałpa, bo jadymy do Nym’ec* [TG(R, S)]

BLINKOWAĆ (blinken ‘błyszczyć; ‘łśnić; ‘dawać sygnały świetlne’) ‘migać kierunkowskazem samochodowym’: *blynkuj, že jedzieš v levo, bo či vieje* [Z] // **blinka-kać**: *kaj jedzieš, nie vidziš, že to auto blynko na levo?* [Z] → **blinkier** 1. ‘rodzaj przynęty na ryby, metalowy błyszczący przedmiot o kształcie rybki’ [K(J)t] // **blękier**: *nie my, jišei glizdiif, t baną mušoy blynker fsajić na vantką* [Jk] ⇒ błysk; 2. ‘kierunkowskaz samochodowy’ [ZT]

BOMBARDEROWAĆ // **bumbadyrovać** ‘bombardować’: *ve vojńe bumbadyrujun festungi* [GśA]

BONEROWAĆ (bohnern ‘woskować, froterować’) ‘pastować i froterować podłogę’: *te deliny tša bońirovać* [Z]; *byoneruvać* [GRZk] → **bonerwaks** (das Bohnerwachs ‘wosk, pasta do podłogi’) ‘pasta do podłogi’: *buynervaks* [GRZk]

BRAZEROWAĆ (bronzieren ‘powlekać brązem’) ‘powlekać przedmioty warstwą metalu dla nadania im wyglądu brązu’ [GśA] ← **braza** ‘stop miedzi z innymi metalami; brąz’ [C(M)]

BRECHNAĆ (brechen ‘złamać’ [Z(M)]; **brecha** // **brechsztanga** (die Brechstange ‘łom, drąg do wyważania’) 1. ‘pręt żelazny służący do łamania czegoś, podważania, kruszenia; łom’: *podłuž brexa pot stuł* [Kk]; *skšćina idzie lepšy pšěnyjž z brexštangum* [Nr]; 2. ‘narzędzie górnicze do kruszenia węgla’: *Brexum se robuło pši vunглу* [JR]; 3. ‘kawał żelaza, który położony na szynach hamuje wózki w kopalni’ [JR] → **brecher** (der Brecher ‘łamacz, kruszarka’) ‘maszyna używana do kruszenia kamieni’ [GśA]

BREMZOWAĆ (bremsen ‘hamować’) 1. ‘zmniejszać prędkość, hamować’: *jak se jedzie z gurki, to ča ale fest brymzovać* [R(W)]; 2. ‘w grze w karty: grać powściągliwie, pasować’: *o ty peruńe mit fjyrn eiž brymzovou?* [B] → **bremzowanie** ‘zmniejszanie prędkości; hamowanie’: *keby niy to brymzovanie to byx ujexoł w tym sup* [TG]; ← **bremza** (die Bremse ‘hamulec’) ‘hamulec wozu, samochodu, roweru, koła wiatraka’: *ta brymza ale pišcy iag brymzuieš* [Mw]; *brymza psi vože mo popsuto i jag i nie spravi, to kieiš štrofa zaplaći* [Rw]; *pši kole brymzum idzie xamuvać* [Nr]; *Čale urzāđenje hamujāće koło nazyva się hama lub brymza* [SSo] // **bremzberg** (der Bremsberg *górn.* ‘pochylnia hamulcowa w kopalni’: *S tej gospodych uciyk na bryndzwerk, kajex čakol na hajerof* [KC] ⇒ upad // **bremzer** (der Bremser *kol.* ‘hamulcowy’) ‘pracownik obsługujący hamulec wagonów bądź wózków kopalnianych; hamulcowy’: *jag vuz iexou z gurki, to iedyn čšimoł lejce, a drugi buł za bremzera i čung vajxą* [NK] // **bremzkloc** (der Bremsklotz ‘kłoczek hamulcowy’) ‘element przedniej części wozu chłopskiego służący do hamowania’ [C] // **bremzszajba** *górn.* 1. ‘tarcza hamulcowa’ [Ow]; 2. ‘nakrętka, Mutterka’ [RŚI]

BROMAĆ (brummen ‘mruczeć, brzęczeć, huczeć; gderać, zrzędzić’) 1. ‘o psie: warczeć’: *piz brum’e* [Dp]; 2. ‘grać na harmonijce ustnej’ [Wr]; 3. ‘mruczeć, zrzędzić’: *łon cauy čas což bruma pod nose* [St] → **brumak** (por. der Brummer) ‘zrzęda, mruk’: *łokropny ś čeb’e bromok* [TG(P)]

- CAJGOWAĆ** (zeugen ‘świadczyć, zeznawać’) ‘oskarżać kogoś o coś’: *grzych tak dłu-go bywować, że mie bydzie cajgować* [W] → **cajgnis** (das Zeugnis ‘świadectwo’) ‘okresowe świadectwo postępów ucznia w nauce szkolnej’: *mój synek przyniósł dobry cajgnis i przyndzie do szóstej klasy* [ŚlC]
- CEKTOWAĆ (SIĘ)** (zanken(?)) ‘ganić, wymyślać; ‘kłócić się’) 1. ‘targować się’: *to je baba załvisnał; jak ci mał co dać, to se dycky cextuje* [SUG] ⇒ targować się; 2. ‘kłócić się’: *bydzies se cextovou* [Wr]
- CUPNAĆ** (zupfen ‘targać, skubać’) ‘szarpnąć, trącić, szturchnąć’: *cupnił go tan, coby nie spou!* [GśA]; *Cupnij go ino, bo śpi na tym stołku i zarozki ś niego sieci!* [SGś]
- szturchnąć // ‘ciągnąć, targać, szarpać’* [GśA]
- CWAJFLOWAĆ** (zweifeln ‘wątpić’) ‘powątpiewać’: *nie cfajfluj, zaż bydzie dobrze* [BWo]; *jak kśunc co pov’e z ambuny, to ie gżyx cfajfłować* [NK]
- CWAJGOWAĆ SIĘ** (der Zweig ‘gałąź; ‘odgałęzienie, odnoga’) ‘rozgałęziać się, rozłączać się, rozdzielać się’: *Musimy se cwajgować, bo jo jada do obmy* [BWo]; *Te kable se tą dalyj cfajgujy* [NK]
- CYCHTOWAĆ I** (sichten *żegl.* ‘ujrzeć, spostrzec’) 1. ‘wypatrywać kogoś, pragnąć kogoś zobaczyć, czekać na kogoś’: *Muśa na niego cixtować, jak pójdzie z syxy* [SGś] ⇒ wachować; 2. ‘śledzić, obserwować kogoś’: *Już od dawna policaje cich-towa za tym złodziejym* [SGś]
- CYCHTOWAĆ II** (züchten) ‘hodować’: *sumśat cixtují pścauy* [Gk]; *muśa cyxtować te uogórki* [BM] // **cygować** ‘uprawiać ziemię, pracować w polu, np. siał, sadzić rośliny, zbierać plony’: *baną na ogrutku ogurki cigowoł* [SSo]
- CYRKULEROWAĆ** (zirkulieren ‘obiegać, krążyć’) 1. ‘krążyć’: *krev ve zdrowym cło-v’eku dobrze cyrkuliryuje* [GśA]; 2. ‘być w obiegu’: *akta dal’i i cyrkuliryujum* [GśA]
- CYTROWAĆ** (zittern) ‘trząść się’: *c’itrować* [O(G)]
- CYTYROWAĆ** (zitieren ‘cytować; ‘wezwać, pozwać’) 1. ‘ćwiczyć, musztrować’: *W wojsku czys móg czy ni, cytyrowali cłowieka cały dzień* [ŚlC]; 2. ‘besztać, złościć się, krzyczeć na kogoś’: *Gaździno cytyrowała pastyřa, że krowy napos w końcynie* [ŚlC]; 3. ‘dokuczać komuś, dawać się we znaki, szykanować’: *Drugo matka, to sie rozumi, cytyrowała, jako macoxa. To wiela razy jagech co wywiót, toh-nie dostoł jeść* [(M) = por. **egzercyrować**]
- DAMFOWAĆ** (dampfen ‘parować; dämpfen ‘parzyć; ‘gotować w parze’) 1. ‘parować, ulatniać się w postaci pary’: *futer dämpfuje* [Jr]; 2. ‘o potrawach: gotować na wolnym ogniu pod przykryciem; dusić’: *dymfuj tu te żimńoki, bo jo ida do koścoła* [Rw]; 3. ‘gotować na parze’: *idą dämpfować kluski* [BWo] → **damfowa-nie** ‘gotowanie potraw na wolnym ogniu pod przykryciem; duszenie’: *Proces go-towania, zwany we wsi dämpfowaniem* [SS] // **damfowany** ‘o potrawach: duszo-ny’: *czamuśce nie sfutrowali tyj dymfowanyj żimńokuf* [Rw]; *noilepszo ie kapusta*

dymfowano z *ańbrynum* [KR]; (*Kapusta duszona z cebulą i jabłkami*) nosi nazwę *kapusty po starcyne-mu lub dampfowanej* [So]; **damf** (der Dampf ‘para; dym’) ‘para wodna’: *damfyn ważyć – kartoufły dlou bydua abo i dlou czuoveka* [GśA] // **damfer** (por. dämpfen ‘gotować na parze’; der Dampfer ‘parostatek’; der Dämpfer ‘tłumik’; ‘moderator’) 1. ‘urządzenie do parowania ziemniaków lub innych roślin na paszę, parnik’: *damfer mi se popsuu* [BM]; 2. ‘duże metalowe naczynie z pokrywką do gotowania ziemniaków, bielizny itd.; kocioł’: *muter bez lato v dymfse važum krayzy s kãmpotym* [Ck]; 3. ‘statek napędzany maszyną parową; parowiec’: *vijayex na yodze, jak taky velky dampfry jexayy* [Jo]; **p’yrvyj ny boue damfróf, to my mušeli na vater cekać do zegłovańou** [So]; 4. ‘przyrząd umożliwiający ściszenie lub zmianę barwy dźwięku w instrumencie muzycznym, tłumik’ [GśA]; 5. ‘młyn parowy’ [SK] // **damfhajcung** (die Dampfheizung ‘ogrzewanie parą’) ‘centralne ogrzewanie’: *damfxajcunk to je dobra žecz fxaup’e* [R(W)] // **damfhamer** (der Dampfhammer ‘młot parowy’) ‘młot poruszany za pomocą turbiny parowej, młot parowy’: *u kovala tak rombium damfhamerym, že ne idzie łotpocznoć* [RYB] // **damfkapela** (die *Dampfkapelle ‘orkiestra’) ‘orkiestra dęta’ [Ow] // **damfkraut** (das *Dampfkraut) ‘duszona kapusta’: *v niedziela na łobiot musi być damfkraut i čorne kluski* [RYB] // **damfmaszyna** (die Dampfmaschine ‘maszyna parowa’) 1. ‘maszyna parowa służąca do napędu maszyn rolniczych, młyńskich, pił tartacznych itp., używana powszechnie w XIX w.; lokomobila’: *vjela pary vypuści do luftu ta dampfmaszyna* [RYB]; 2. ‘lokomotywa parowa, parowóz’ = **damfula**: *My jeszcze mlócili damfulóm* [ŚlC]; *fraz. dyszeć jak stara damfula* ‘o człowieku: dyszeć, sapać’: *Dyszy jak staro damfula* [ŚlC]

DERDIDASOWAĆ (por. der, die, das) *žart.* ‘mówić po niemiecku’: *Jo nie umiał derdidasować i poszelech ze zebranio* [C] ⇒ szwargotać

DOLMECZEROWAĆ (dolmetschen ‘tłumaczyć’) ‘przekładać coś z jednego języka na inny; tłumaczyć’: *joł dolmečerovoł* [KAo] → **dolmecz** (der Dolmetscher) ‘tłumacz’: *byuax u dolmeča, bo ne rozumia tego jynzyka* [RYB] // **dolmecz** *jo buł za dolmeča, bo umia po nymecku* [K(J)t]

DENUNCYROWAĆ (denunzieren ‘donosić, denuncjować’) ‘denuncjować, donosić na kogoś’ [GśA]

DEKOWAĆ (SIE) (decken ‘pokrywać’; ‘zabezpieczać’; ‘zatajać’; decken, sich ‘zastaniać się, chronić się’) ‘dekować’ 1. ‘pokrywać budynek dachem’: *bez lato bydymy dekovadź dax i na novo terovać* [R(W)]; 2. ‘osłaniać, zabezpieczać’ [Z(M)]; ‘ukrywać kogoś, zatajać coś’: *ne byda će dekovol, bo se boja* [R(W)]; 3. ‘o zwierzętach: zapładniać, pokrywać’: *tą krovą tša dekovać* [BUr]; **dekować się** 1. ‘kryć się, ukrywać się’: *dekoval’imy se jak strzilali* [PU]; 2. ‘wykręcać się, unikać sprytnie czegoś, wymigiwać się’: *Ńikeži se dekowali pšed vojskym i prymka pšet stofkum zjodali* [Rw] → **dekunk** 1. ‘schron, bunkier’: *w nocy ci byli w dekunkax, a jo był*

na wyrxu z koniami [Km]; 2. ‘rozkaz, apel’; ‘kryć się!’: Chłopi, dekung za tymi krzokami, bo wóm głowy może łurwać [ZA]

DOLIFROWAĆ (liefern ‘dostarczyć’) ‘wystarać się o coś, dostarczyć’: *pam’yntej, że do jutra rana moś mi ty vsycki pap’ryry dolifrować, bo idym na počte [KC]*

DOSZAFOWAĆ (schaffen ‘robić’; ‘dostarczyć’): *izebyś mi kacmařu na jutro dośafovať końa [SŚI(M)]*

DOWACHOWAĆ (wachen ‘pilnować kogoś’) ‘doglądać czego’: *Co ji ni móg żaden dowaxovać kanny chodzi [Wc]*

EGZAMINIROWAĆ (examinieren ‘egzaminować’) *st.* ‘sprawdzać czyjeś wiadomości naukowe lub fachowe; egzaminować’: *na pravo iazdy tak će bydom egzaminirovať, że i tak ny zdoś [Pg]* ← **egzam** ‘egzamin’ [Wr]

EGZERCYROWAĆ (exerzieren ‘ćwiczyć, musztrować, szkolić’) 1. ‘ćwiczyć, musztrować’ *st.*: *dovnyj to nos požuńńe egzercyrowal’i [K(J)t]*; 2. ‘maszerować’: *vaxtyř musi egzercyrować tam a nazot [R(W)]*; 3. ‘prowadzić musztrę wojskową’: *W wojsku każdy rekrut musi si nauczyć egzercyrować [ŚC]* → **egzercyrplac** (der Exerzierplatz ‘plac ćwiczeń’) ‘plac ćwiczeń wojskowych’: *za kasarnum buł taki srogi egzercyrplac [K(J)t]* // **egzercyrak** // **egzercyrok**: *W łokopach na egzercyroku chłapczyśka hładali patron [ŚC]* // **egzercyrka** ‘ćwiczenia wojskowe, musztra’: *Na początku dokuczaly egzercyrki, marsze, ćwiczynia [ZA]*

EGZEKUTOWAĆ (exekutieren ‘przeprowadzić egzekucję mienia’): *a jak mie nie wypłaci, to ech zmuszony go egzekutować [Km]* ← **egzekutor** ‘urzędnik dokonujący czynności egzekucyjnych, ściągający kary pieniężne’) [PRZ] ⇒ sekutnik; **egzekucja** ‘wykonanie wyroku lub przymusowe ściągnięcie należności pieniężnych’: *a że się łupómni to ty pinióndze a jaktóż że mu zagrozi egzekucyjóm [ZA]*

EGZYSTYROWAĆ (existieren ‘istnieć, egzystować’) ‘utrzymywać się przy życiu, egzystować’: *jou ne v’q, iako to ludzie f tix dzivokix landax tak eksistyruiu [Jk]*

EKSPEDYROWAĆ (expedieren ‘ekspediować, załatwiać, wysłać’) ‘wysłać, wyprawiać kogoś lub coś’: *łońskiego roku ekspedyrowal’i my naša cera na całe vakacje [RŚI]*

EKSPLODYROWAĆ (explodieren (< łac.) ‘ekspłodować’) ‘wybuchać, pękać z hukiem, eksplođować’ *st.*: *granata eksplođyrowała [K(J)t]*

EMFANGOWAĆ (empfangen) ‘przyjmować kogoś lub coś’: *łon emfangovot ta uva-ga [RŚI]*

ENCYNDOWAĆ (SIE) (entzünden ‘zapalać’; entzünden, sich ‘zapalać się’) ‘zapalać, wzniecać ogień’: *tśa juź encyndować ta foiera [RŚI]*; ‘zaogniać się, zaczerwieniać się’: *juś to še fajńe gojyło, a tera zajź na novo še to zaćło encindovać [Jk]* → **encyndung** (die Entzündung) ‘zapalenie, np. płuc’: *v jego pucax je encyndung [RŚI]*

ENTERBOWAĆ (enterben ‘wydziedziczyć’) ‘pozbawić kogoś praw do dziedziczenia, do spadku; wydziedziczyć’: *taku kšivdą j tyš zrobić, ze fšystk’ygo ix enterbować* [Jk]

ENTGLAJZOWAĆ (entgleisen ‘o pociągu: wykoleić się’) ‘o pociągu: wyskoczyć z szyn, zjechać z toru, przewrócić się; wykoleić się’: *joux čytou džišej f čajtungu, iže še cuk kole Katowic yntglajzovoł* [Jk]

ENTLADOWAĆ (entladen ‘wyładować’) ‘opróżnić coś z ładunku; rozładować, wyładować’: *yntladuj ta pšičepa* [KOg]

ENTLASOWAĆ SIĘ (entlassen ‘uwolnić z więzienia; zwolnić kogoś’) ‘zwolnić się’: *muj xob juž še yntlasovou s ty roboty* [Jk]

ENTSZAJDOWAĆ (entscheiden) ‘zadecydować, rozstrzygnąć’: *yntszajduj, mantel abo szczeviki* [KOg]

ENTSZULDYGOWAĆ (SIĘ) (entschuldigen, sich ‘usprawiedliwiać się’) ‘usprawiedliwiać’: *muter entšuldigovaua syna u rextora* [RŚl]; ‘usprawiedliwiać się’: *łuna še yntšuldigovaua, iže ne może duži łostać i pošta* [Jk]

ERBNAĆ (erben ‘odziedziczyć’) ‘dostać, otrzymać coś’: *Marcin erbnołu auto* [KOg]; *erbneš co na geburstak* [PO]; *erblax to od umy* [Bp] // **erbować** 1. ‘dostawać, otrzymywać coś w spadku; dziedziczyć’: *erbuja po łojcax* [O(Z)]; 2. ‘darować, przekazać w spadku’: *uni ješče dzieci ne erbuval’i* [GRZk] // **erb** 1. ‘osoba przejmująca coś przez spadek; spadkobierca, dziedzic’: *do tej ojcovizny je tšex erbóf* [Mw]; 2. ‘spadek, wiano, posag’: *xerb, jak xałpa xerbuie* [KOp]; 3. ‘właściwości fizyczne i psychiczne (np. cechy charakteru, choroby, wygląd) przekazywane potomstwu przez rodziców lub przodków’: *po jak’ymu łun na tuberą je xori, dyc u nix ne było erbu* [Jk] // **erba** ‘spadkobierca’: *erbove še zjexal’i* [Gk] // **erbizna** (die Erbe ‘spadek, dziedzictwo, ojcowizna’) ‘spadek po rodzicach; dziedzictwo’: *my dostali erbizna po łojcax* [RŚl] // **erbowizna**: *erbovizna mo še po uojcax* [R(W)]; *na finansamt jedzie skiž erbovizny* [Gk] // **erbowina**: *herbovina* [Oc] // **erbowstwo**: *herbostwo* [PSZ] // **erbtajl** (das Erbteil ‘spadek, ojcowizna’) ‘spadek po rodzicach, część ojcowizny; dziedzictwo’: *joł juž dostała muj erptail po łojcax* [No] ⇒ wiano

ERFINDOWAĆ (erfinden ‘wynaleźć’) ‘dokonać wynalazku; odkryć, wymyślić coś’: *to fcale ne jest leko erfindovać cośik novego* [RŚl] → **erfinder** (der Erfinder) ‘wynalazca’: *to jest znany erfinder* [RŚl]

ERKLEROWAĆ (erklären) ‘wyjaśniać, objaśniać, tłumaczyć’: *erklerovayax či to jus pšeca ze sto razy* [RŚl]

ERKUNDYGOWAĆ SIĘ (erkundigen, sich) ‘dowiadywać się u kogoś o coś; informować się’: *łon erkundygovou še o moje zdrov’e* [RŚl]; *nojpšut še tša erkundigovać, ježli rixtik to je provda, a potym dop’yro žuńdzić* [Jk]

ERLAUBOWAĆ (erlauben) ‘pozwalać, zezwalać komuś na coś’: *starka erlauboway-l’i dzieckom na fšyto* [RŚI]

FABRYCJEROWAĆ (fabrizieren ‘fabrykować’) ‘wytwarzać’: *na kisovni tyś taky kar-nyńy z betunu fabricyrują* [Jk] → **fabrykacja** (Fabrikation) ‘wytwarzanie’ [Ź]; **fabrykant** 1. ‘właściciel fabryki’: *te fabrykanty były ale bogate* [Mw]; *giśaug ni ma fabrykantuf* [Bp]; 2. ‘robotnik pracujący w fabryce’: *fabrykand abo robot-ning my padali* [Źs]; a) ‘przezwisko robotników pracujących w cementowni’: *fabrykanty* [O(G)] → **fabrykantka** ‘robotnica pracująca w fabryce’: *fabrykantka* [Oc]; **fabrykarbajter** (der Fabrikarbeiter) ‘robotnik pracujący w fabryce’: *moj sfiger je fabrykarbaitrym* [RŚI]; **fabrykarz** ‘robotnik pracujący w fabryce’: *bygeś fabrykauś* [Rk]; *teraz je fabrykaużym a buł gospodaużym* [Bp] ⇒ robotnik; **fabrykować** ‘produkować w fabryce; wytwarzać’: *fabrykować* [O(W)] // **fabrykowy** ‘właściwy fabryce, należący do fabryki’: *fabrykowy* [Sn] ⇒ fabrycki, fabryczny

FAJEROWAĆ I (fajerować feiern) 1. ‘świętować, ucztować’: *berkmuny um’um robić, ale fajerować tyś* [R(W)]; *urodziny starki fajroval’i* [PAg]; *stařig bydo sedym-dziejunt lołt fajrovať* [Ok]; 2. ‘prosić kogoś w gościnę’: *fajerovoł nołs* [Dp] // *fajeruval’i ešće tši dny* [Kk]; *latojs po žniivax bydymy fajeruwałd dożynki* [Bp]

FAJEROWAĆ II (feuern) ‘palić w piecu’: *Jak bydzie wielki mróz, to bydymy fajerować w piecach* [ŚIc] // **fajerszpryca** (die Feuerspritze) ‘sikawka strażacka’: *Jedno z piy-ršyx fajeršpryc kupili se pšet stoma rokami Skoczowiocy* [ŚIc]; *naša foiervera mo novo fojeršpryca* [R(W)]; **fajersztajn** (der Feuerstein ‘krzemień’: *muśa kupić faterstajn, bo stary mum vyškyrtany* [R(W)]; **fajerszychta (= fajerka)** ‘dzień roboczy wolny od pracy’: *To sie robiło dwie, trzi szychty za tydziń. Ty insze szychty, to były fajer szychty albo fajerki* [Kc] // **fajerung** die Feuerung ‘palenisko w piecu’: *uogyn ve kuźni se robyuo ve fojerunku* [R(M)]; **fajerwera** Feuerwehr ‘straż’; **fojervera** ‘straż pożarna’: *foiervera jege do gašyńo łogńa* [R(W)]; *zanim ta fojervera pšijexaya, to cauo xaupa zdonzoua se spofić* [Z]; *v našii fši ie fojervera i tam robi moi fater i onkel* [Ck]; *foie-rvera iexaua na syryńe* [Bp]; **fajerwerk** ‘sztuczne ognie dające różnorodne efekty świetlne; race’ [ŚIc]; *na zakońcienie festynu byuy fajerverki* [RŚI]; ⇒ rachelta; **fajer-werman** Feuerwehrmann ‘strażak’: *foierverman* [CHRZ]

FAJFCZYĆ (pfeifen ‘gwizdać’) ‘gwizdać na coś, ‘nie troszczyć się o nic’ 1. ‘gotować, przyrządzać potrawy naprędce lub byle jak; pitrasić’: *fajfcyc* [Zo] ⇒ pitrasić; 2. ‘lekceważyć sobie coś, mieć coś za nic’: *a joł to fajfčą, baną śe tą goršau* [Jk] ⇒ smolić

FAJLOWAĆ (feilen ‘piłować’) ‘ścierać, ogładzać pilnikiem; piłować’: *ślusoż fnusi fajlovag żelazo, boby byuo za uostre* [R(W)]; *fajluje łostre kanty* [O(Z)]; *to ćeba troxą uobeźnuńić, poty fajlovať fajly* [O(S)] → **fajlowanie** *fajlovani* [Ź]; **fajl** // **fajla I** Feile 1. pilnik; 2. tarnik 1. ‘narzędzie służące do ścierania, gładzenia, obrabiania metali, drewna; pilnik’: *fajla to ie važne nożyńgi uot ślusoża* [R(W)];

mušouek se failum nabrušić sykyra [B(C)]; 2. ‘stalowy pilnik o grubych trójkątnych nacięciach, używany do obróbki miękkich metali, drewna; tarnik, raszpla’: *fajlum gyagi se dževo* [R(W)]

FAJOWAĆ (fegen?? ‘zamiatać’; (Getreide) fegen ‘czyścić, wiać zboże’) 1. ‘oddzielać plewy z młóconego ziarna’: *zboże se fajuje* [O(S)]; *jutro bańdźymy fajowadź zyto* [No]; 2. ‘sortować ziarno, oddzielać lepsze od gorszego’: *my fajoval’i zboże p’yrvej* [KUK] ⇒ wiatrakować → **fajowanie** ‘oddzielanie plew z omłóconego ziarna’: *fajowańy* [Ko] ⇒ wiatrakowanie

FAKLOWAĆ (SIE) (fackeln ‘migotać, migać się’) *pot.* ‘wahać się, ociągać się’ *smolić ‘robić sobie z kogoś lub czegoś zabawkę; lekceważyć, igrać’: *nie fakluj ś ni* [SS]; ‘tolerować niewłaściwe postępowanie, pobłażać komuś lub sobie’: *joł se tą nie bandą s tobu faklovać, nie xces se ucyć, łostańes śedzieć* [O(G)]

FALCOWAĆ (falzen *druk.* ‘falcować, składać’; *techn.* ‘spajać dwie deski’) 1. ‘robić wpust w desce’: *to tan łot tišunca falcoval’i* [GśA]; *deską falcovać* [Dp]; ← **falc** (der Falz *techn.* ‘wpust, fuga’) 1. ‘nacięcie w kancie deski służące do mocniejszego spojenia dwóch części; wpust’: *falc majo deski na spotku* [Rk]; *tyń falc tą nie je blank taki, jagby m’ou być* [Jk]; 2. ‘połączenie blach poprzez wsunięcie zawiniętego brzegu jednej w zagięcie drugiej’: *blaxy pši p’ecu majum falce* [R(W)]; 3. ‘hebel do robienia wpustów w desce’: *falc, falc-xobel* ?? [KGc]; 3. → **falcak** ‘hebel do robienia wpustów w desce’: *falcok* [Wr]; **falc-hobel** 1. ‘hebel do robienia wpustów w desce’: *falc, falcxobel* [KGc]; *stoloż do dźiśoj używo falcxebła* [RŚl] // **falcówka** 1. ‘deska, która ma wpust’ [Wr]; *falcufka to je deska* [Gk]; 2. ‘hebel do robienia wpustów w desce’: *falcufko robi se rofki* [Rk] // **falcownik**: *to je tyń falcovnik* [Dp]; 2. ‘w poligrafii: składać arkusze papieru, nadając im odpowiedni format’: **falcowany** ‘połączony za pomocą wpustów’: *falcovany ruk* [Wr]

FALOWAĆ (fehlen ‘brakować’) 1. ‘nie wystarczać; brakować’: *faluje mu tyšundz złotyx* [O(Z)]; 2. ‘załadowywać wózek’ *psn.*: *O panie sztajgierku szóstego brem-swerku, / Szešćdziesiąt foluja, sóm sobie odcisną* [CZ] → **falowity** ‘odrzucony z powodu błędów; wybrakowany’: *dževo s falovitego struma* [O(G)]

FANGNYĆ (fangen ‘złapać’) ‘schwytać kogoś, złapać’: *kaj to ta Hajdla takygo fainygo kawalyra fangła* [Jk]

FANTAZYROWAĆ (phantasieren) 1. ‘puszczać wodze fantazji; marzyć, zmyślać’: *nikezi godajum a poła fantazyrujum* [R(W)]; *nie fantażiruj a rup* [GRZk]; 2. ‘mieć przywidzenia, halucynacje; majaczyć’: *Ludzie czynsto fantazyrujóm w goróncz-ce* [ŚlC]; *jag me psivyził’i s ape-rač’iy, tox fest fantażyrovou* [Jk] → **fantazyrka** ‘majaczenie w gorączce’: *Jure xyciła fantazyrka i musieli my poścąc po doxtora* [ŚlC]

FANTOWAĆ I (pfänden ‘wziąć w zastaw, zająć’) 1. ‘brać w zastaw, zajmować; konfiskować’: *fantoval’i go za dugi* [K(J)]; 2. ‘dokonywać publicznej sprzedaży; licytować’: *jag zbankroćił, to go fantoval’i* [Mw]; *fantovafi go, bo mou peyno*

duguf [Kl]; 3. 'usuwać kogoś przymusowo z zajmowanego lokalu; eksmitować': *dyć xnet pšidzie du nix sekutník i baje fantovoł* [Jk] → **fantowanie** 'przymusowe usuwanie kogoś z zajmowanego lokalu; eksmitowanie': *hyny m'è ty fantovańy strašu, jak tix pińyndzi ñe łoddu* [Jk] → **fantownik** 'urzędnik egzekwujący zaległe podatki lub inne opłaty; komornik': *Piyrwey po kolóniji co xfila xodzili fantownicy. To żyd-doł se chłopom popić, a potym, jag-ni mieli čym zapłacić, to posłot na nix fantownika* [O(Ł)]; *Jak sie nie zapłaciło na czas podatków, to przichodził fantownik* [ŚC]

FASNAĆ (fassen 'ująć, schwytąć') 1. 'złapać kogoś; chwycić': *fasnył go kole karku* [KOp]; *milicjo go fasał* [PANg]; 2. 'przyłapać kogoś na czymś': *fasnuł go, jag vyjodoł wišne s kumpotu* [O(Z)]; 3. 'o psie: chwycić zębami, ugryźć': *Dej se pozór na našygo Murzina, już jednego fasnól!* [SGŚ]; 4. 'przywłaszczyć sobie cudzą własność; ukraść': *Niy dotex se pozór i jakiś leber mi fasnnył zygarek* [SGŚ]; 5. 'uderzyć kogoś': *jak će fasną* [Zs]

FAULOWAĆ (faulen 'gnić, próchnieć') 'ulegać procesowi rozkładu; gnić': *faulováć* [Śp]

FAZOLIĆ (faseln 'bajdurzyć, bredzić') **fandzolić** // **fanzolić** 1. 'mówić dużo i od rzeczy, gadać głupstwa, pleść brednie; bajdurzyć': *co zaś tam fandzoliš, pijoku?* [P(SW)]; *ñe fanzol gupot* [R(W)] ⇒ żwakać

FECHTAĆ (fechten) 'prosić o jałmużnę; żebrać': *fextać* [PŚl] // **fechtować (się)** 1. *dzišo już mało kto fextuje* [R(W)]; *po wojnie mog^ługi są ('tu') fextowało, bo v m'astax ñe było co jejsć* [Jk]; 2. 'wywijając czymś na wszystkie strony, wymachiwać': *fextuje tag^ryrkarni, że go z daleka poznać* [Z]; *ñe fextuj tym kijym, bo co ščaskoš* [R(W)] // **fechtować się** 'ćwiczyć się w szermierce; uprawiać fechtunek': *ty dziecka se zrob'łyby tak'y šably i požynt še fextujy* [Jk] // **fechciarz** 'człowiek utrzymujący się z jałmużny; żebrak': *fexćoš pšyxodzi do nos koždy tydz'yn* [RŚl] // **fecht** (Fechten) 'prośba o jałmużnę; żebranie, żebranina': *godzina po tyj walce przyszli ci dwaj z tego fechtu* [Op]; *fraz. chodzić fechtem; chodzić na fecht; chodzić (łazić) po fechcie; iść na fecht* // **fechta** [SGŚ]

FEDROWAĆ I (fördern 'wspierać'; górn. 'wydobywać') 1. 'wydobywać węgiel': *grub'oze fedrujum* [O(Z)]; *na našyj grub'e fedrujum cołko doba* [RŚl]; *jo całe życie fedrowołžex na pšotku* [Z]; *moj fater fedruje na grub'e* [PŚl]; 2. 'wspierać kogoś, wspomagać': *On go przez całe szkoły fiedrował* [ŚC] → **fedrowanie** 'wydobywanie węgla': *fedrowanie* [RYB] // **fedrunek** (die Förderung) 1. 'wydobyty przez górnika węgiel; urobek': *fedrunek to je vungel, kery łotšceluł xajier* [R(W)]; 2. 'wydobywanie węgla; fedrowanie' *rym.:* *po tym ferlezonku wšystko pošlo do fedrunku* [K(J)]; 3. 'wspieranie kogoś, wspomaganie': *fiedrunek* [ŚC] // **fedra** 'urobek węgla; fedrunek': *fedra* [POo]

FEDROWAĆ II (federn ‘uginąć się jak sprężyna, być sprężystym’) ‘uginąć się i rozprostowywać jak sprężyna; sprężynować’: *Ty materace dobrze fedrujóm, bydzie sie dobrze na nich spało* [ŚlC] → **federunek** (die Federung ‘sprężynowanie’): *muj motocykl mo dobry federunek* [R(W)]

FELOWAĆ (pfählen ‘palować, otaczać coś palami’) ‘obudowywać strop deskami lub belkami’: *felować* [Ow]

FERBINDOWAĆ (verbinden ‘złączyć; ‘opatrzyć’) ‘założyć opatrunek’: *ferbindovoł mi tą rąką* [Dp] ← **ferband** (der Verband ‘gaza, wata i bandaż nakładane na rany; opatrunek’): *zrub mi ferbant, bo mum pšeržnúno rynka* [R(W)]; *zav’unž mi ferband na to ščaskane kolano* [Rr]

FERBLAJCHOWAĆ (verbleichen ‘wyblaknąć, wypłowieć’) ‘usunąć nierówności; wyrównać’: *ferblajxuje se to putno* [Dp] = **blechować??**

FERDUNKLOWAĆ (verdunkeln ‘przyciemniać, zaciemniać’) ‘zasłaniać okna firrankami’: *joł dycko ferdyklują ty łokna* [Dp]

FERFLEJGOWAĆ (verpflegen ‘zaopatrywać w żywność, aprowizować’) ‘dostarczać pokarmu; żywić’: *tukej banun dožbe ferlejgovańi* [GśA] → **ferflejgung** (die Verpflegung ‘żywienie, karmienie’): *ferflejgung* [GśA]

FERIEROWAĆ (verjahren ‘przedawnić się, na skutek upływu czasu stracić znaczenie, moc prawną) przedawnić się’: *toj še już dołwno ferjerowało* [GśA]

FERLANGOWAĆ (verlangen ‘żądać’) 1. ‘chcieć, żądać’: *co to ferlarjgujež za to* [KUK]; *co tą ferlangujež łod nygo, dydž v’ys, co jego łojćedz błu ve verće* (‘co był wart’) [Jk]; 2. ‘prosić’: *ferlangowała* [Fn]; 3. ‘potrzebować’: *ferlangować* [Žk]

FERLEZOWAĆ (verlesen ‘odczytać publicznie’) *górn.* 1. ‘sprawdzać obecność, rozdzielać czynności przed zjazdem do kopalni’ *rym.*: *Mysłąc o tym, jak fedrować, rozpoczyna ferlezować* [K(J)]; 2. ‘wzywać kogoś, wymyślać komuś’: *Jak ci mie zacón ferlezować, iżex mu nie wydał ponad col, tox myśłoł, iże mu sie tera jego pysk rozerwie!* [W] ⇒ zbesztać → **ferlezunek** (die Verlesung ‘odczytanie’) *górn.* 1. ‘sprawdzanie obecności górników przed zjazdem do kopalni i po wyjeździe na powierzchnię oraz rozdział czynności przed zmianą’: *oberxajer robi ferlyzunek i pšidzielo robota* [R(W)]; *rym.*: *po tym ferlezonku uszystko poszło do fedrunku* [K(J)]; *ić-će już na felezunek* [Pg]; a) ‘zakres przydzielonych obowiązków’: *jo dzišej dostoł wielki felezunek, xyba ny skónča ty i roboty do jutra* [Wl]; 2. ‘biuro, gdzie sprawdza się obecność górników i rozdziela się ich po oddziałach’: *felezunek* [Ow]

FERLOBOWAĆ SIĘ (verloben) ‘zaręczyć się’: *ftedy to my już byli še ferłobova-łi* [Jk] → **ferlobung** (die Verlobung) ‘zaręczyny’: *fšfynta był ferłobunk* [Ok]

FERSZLAGOWAĆ (verschlagen ‘źle podkuć konia, powodując jego utykanie’) [SUP] ← **ferszlag** Verschlag 1. ‘przedział, przegroda’: *za tim fersłagę je kumurka*

(GRZk); 2. 'część pomieszczenia oddzielona ścianą z desek': *na guże ve feslagu* (Gk); 3. *górn.* 'przekop, główny chodnik' [Ow]; *przysł.*: *bydziesz miot lekom robotę, domy ci na ferszlagu okna pucować* [ŚlC]; 4. *górn.* 'warstwa kamienia, którą należy odbić, aby dostać się do węgla': *z tych ferszlagów kamiyni nie śmiot iść na wyrch* [KAR]; 5. 'choroba źle podkutych koni; ochwat': *Gamów*; 4. → **ferszlagowany** 'o koniu: źle podkuty i z tego powodu kulejący': *koń ferslagowany* [SUp]

FERZICHEROWAĆ // **ferzicherować** (versichern 'ubezpieczyć': *ferzixerovať* *cołko gospodarcka* [PAg]; *k'edy dałś ta xałpa ferzixeruwać* [Kk]; → **ferzicherung** Versicherung 'ubezpieczenie': *ferzixerungu* [Kk])

FESLOWAĆ (fesseln 'spętać, ujarzmić') 'wiązać, pętać': *ješće mušą koźdi džyni kuny feslować na kopli* ('na pastwisku') [Jk] ← **fesel** (die Fessel 'więzy, kajdany') 'pęcina konia': *kuń m'ou spuxniuny fesel* [Žs] // **fesla**: *dej pozur, co byjż mu fesle nie uraiżuł* [Bp]; **fesle** 1. 'pęta do wiązania konia na pastwisku': *idź łobeiżyć, czy tyn kuń m'ol ješće ty fesly, coby se poty nie todvyrzoł* [Jk]; 2. 'kajdany': *fesly* [Sn]

FIAKROWAĆ 1. 'powozić dorożką': *Ujec kiejsi fijakrovoł w Biylsku od štacyjonu do zómku* [ŚlC]; 2. 'często przebywać poza domem': *Zuza zaś kansi fijakruje po świecie* [ŚlC] ← **fiakier** (**Fiaker** < fr. *fiacre* 'dorożkarz') 'dorożkarz': *Fijakrym byliby my tam pryndzjy, ale to drogi śpas. Fijakrzy sie potracili jak nastaby auta* [ŚlC]

FICOWAĆ (**za-ficować**) (fitzen 'nawijać nici, motać') 1. 'cerować, łątać dziury': *mama ficuje tatulkowi galoty* [C(M)]; *teras se już nie oplaco ficovadz, lepszy zaroz vyćepny, a kupidź nove* [Rw]; *babo, ficuj juś te fuzekle, bo mum gura na pyńće* [R(W)]; *ficovačkom se ficuje* [BEr]; *muter bajtłom ficowała rajtuzy* [Gr] ⇒ sztopować ⇒ **ficowanie** 'cerowanie': *mum dužo ficovańo* [K(J)] ⇒ sztopowanie ⇒ **ficnadla** 'duża igła do cerowania, np. pończoch': *tóś coś to robjyla, żeż złómala ta fidznadla* [Rw]; *ficnadly se štopuje* [Žs] // **ficowaczka**: *ficovačkom se ficuje* [BEr]; *straćyla se kajś ficovačka* [RZr] // **ficówa**: *navlyc nići do tyj f'icovy* [MŚl]; *veś ficóva, bo takóm čynkóm igłóm, to niđz ny zaficuješ* [Wl] ⇒ sztopnadla

FIDLAĆ (fiedeln 'rzępolić na skrzypcach') *pej.* 'grać na skrzypcach; rzępolić': *tyn zajś f'idlał na ty skšipce* [Gk] // **fidlikać** *pej.* 'grać na instrumencie muzycznym': *Slyszeliście jak Francik fidlukoł na piščatce?* [ŚlC] ⇒ rzępolić → **fidlarz** (der Fiedler *pej.* 'skrzypek': *fidlołś* [Gb] ⇒ skrzypista

FIFACĆ (pfeifen 'gwizdać'): *nie fifej tam, bo džayckum se nie nalleži fifać* [SUG] ⇒ piszczeć → **fifacz** 'ten, który gwizdże': *fifayć* [Pp] ⇒ piskot

FIGUROWAĆ II (figurieren 'figurować, odgrywać rolę, brać udział w czymś') 'śpiewać w chórze lub solo w czasie uroczystości religijnej' [GśA] → **figurowany** 'o nabożeństwie ze śpiewem': *v naši łokolici jyno v Lejźnici łotrpraval'i figurowany nołbożyństfa* [GśA]

FILAROWAĆ (por. der Pfeiler ‘filar’) *górn.* ‘wydobywać węgiel odcinkami w systemie filarowym’: *filorovać* [Ow] ← **filar** 1. ‘słup podtrzymujący sklepienie’: *ale tyn filotr je wysoki* [KOp]; 2. *górn.* ‘ściana w kopalni, gdzie wydobywa się kruszec’: *zaczónech robić na tak zwanym pilyrzu, czyli filorze* [Jm]; *kaj sie najwięcej pokłady wysoki brały, a u nas w Karwinej to górnicy nazywali filary* [KC]; *robi na filoże* [Mw]; *folować na filor, / zameldujecie sie u hajera Potrzeby* [K(J)]; 3. *górn.* ‘calizna węgla zawarta między chodnikami; wyrobisko powstałe wskutek urabiania węgla odcinkami’ [RŚl] ⇒ słup; pierz; cal, calizna // **filarek** ‘mały słup kamienny’: *filobrek* [GśA] // **filarówka** *górn.* ‘cienka belka drewniana lub metalowa, zwykle podpierana stojakami, używana do obudowy filaru; stropnica’: *filoróška* [Ow] ⇒ stropnica

FILCOWAĆ SIĘ ‘o materiale: zbijać się w praniu’ [Ll]; **filcowy** ‘przym. od filc; zrobiony z filcu’ [Ow] ← **filc** ‘ciepły, gruby materiał; plusz; wołok’: *s fajnego filcu kłobuki były dycki drogi* [SGk]; ‘**filcaki** ‘sukienne lub wełniane buty z cholewami’ [Bc]; *bez zima v roboće xodzimy vy filcałkax* [Kk]; *filcolki so na mrus* [Rk]; **filc-hut** (der Filzhut) ‘kapelusze filcowy’ [K(J)t]

FILOWAĆ I (tu: **na-filować**) (füllen ‘napęlniać’) 1. ‘nadziewać, faszerować; napęlniać, nalewać’: *nafulujemy fšystki flaški vinem* [Ž]; *matka filuje pončki marmeladom* [MŚl]; *gąś tša filovać* [Žs]; *filoval’imy krazze* (‘słoik’) *japkuma* [No]; 2. ‘nabijając fajkę’: *Starzik se wieczór filowali fajkę* [ŚlC]; 3. ‘ozdabiać tort kremem’: *torta bydymy f’ilovać* [PAg] → **filowany** ‘nadziewany’: *filovany bumbun* (‘cukierek’) [RŚl]; *f’ilovane bombony* [Ll]

FINANCYROWAĆ (finanzieren) ‘finansować’: *tyn juzef to financyruje* [GśA] // **financ** (der Finanzier ‘finansista’) ‘urzędnik celny; celnik’: *pšidom finańca po mńe* [Ic]

FIROWAĆ (führen ‘prowadzić’) ‘kierować; prowadzić’: *firovadź gospodarką* [Ło] ⇒ lajtować

FLAGAĆ (flegeln ‘młócić cepami’; ‘bić kogoś’) ‘bić kogoś po twarzy’: *flagoł go po pysku* [KGc] ⇒ szastać // **flagnać** 1. ‘uderzyć’: *szeł a flagnył jóm z wyrchu po ryle* [KmC]; *cosi twardego flagło chtëpa po głowie* [ZA]; *flagnyłax synka po pysčku, bo mi wypłynzioł* (‘pokazał’) *jynzyk* [ŚlC]; *Chciotech go z Jewką zahamować, ale flagnął mie po głowie* [ŚlC]; 2. ‘huknąć (o wystrzale)’: *wtym flagło z gwera i uszysoł czyjisi kroki* [ZA]

FLAGOWAĆ (flaggen ‘wywieszać flagi’): *flagujemy na pyršygo maja* [GRZk]; *pši každy uročystojsći flagujun* [GśA]

FLANCOWAĆ // **flancuwać** (pflanzen) ‘rozsadzać lub sadzić’: *flancovotex kapuste* [Dc]; *flancovać ča na v’osna* [R(W)]; *flancuja sałot* [BER]; *tu na ślagu bandz’ymy flancovać las* [Ll]; *dzišej flancuja tómaty* [RZk] ← **flanc** (die Pflanze ‘roślina’) ‘młoda roślina przeznaczona do sadzenia, rozsada’: *jednygo flanca* [Sk] ⇒ wy-

puszczek // **flanca**: *kupilex se fčora flancóf s kapusty i salatu* [Mw]; *kup jaki flance na torgu* [Ź]; *te flance kapusty juš čeba flancovać* [BEr] → **flancka**: *nagotuj flancki do sadzeńo* [Dc]; *kup mi tam kopę flancuf* [Oc] → **flancak** ‘drewniany kołek do robienia otworów w glebie, używany podczas sadzenia roślin’ [Wo]

FLANGIEROWAĆ (SIE) // **flankierować (się)** (flanieren ‘włóczyć się’) 1. ‘włóczyć się; wałęsać się’: *kaj se tyn paxoł flankiruie* [Źs]; *ta dżabka flangyruje po całyx nocax* [SUG]; 2. ‘żyć beztrudno, nie mając stałego zajęcia’: *ńikeži to yno flankyrum, a tyž jakož żyjum* [R(W)]; 3. ‘być zarozumiałym’ [Wr]

FLASTROWAĆ // **flastruwać** (pflastern ‘brukować’) ‘brukować; wykładać kamieniami, płytami, kafelkami’: *flostrovać kam’ynami* [KOp]; *sumsált plac flastruje* [Gk] → **flastrowanie** ‘pokrywanie powierzchni kostką kamienną, brukiem; brukowanie’: *flostrowańe* [O(G)]; **flastrowany** ‘pokryty, wyłożony brukiem’: *flostrowana droga* [O(G)] → **flastrówka** ‘bruk’: *flóstrówka* [Bh] → **flastrowacz** ‘brukarz’ [Pn]

FLATROWAĆ (flattern ‘fruwać, powiewać’) ‘powiewać, poruszać się przy podmuchu wiatru’: *fčora było śf’ynto a u Tejy Pogodovy pran’y jyno tak flatrowało na zygrucce* (‘w ogródku’) [Jk] ⇒ **frączęć**

FLEGOWAĆ (SIE) // **fleguwać (się)** (pflegen ‘pielęgnować, opiekować się kimś’) 1. ‘opiekować się; pielęgnować’: *flyjgoval’i my go bes_čato xoroba* [Ź]; 2. ‘służyć komuś; przynosić korzyść’ [PRZ]; 2. ‘dbać o siebie’: *jak kto se flyjguje, to fajńe vyglundo* [R(W)]; *tuna se dobže flejguje* [GśA] → **fleg-unek** ‘opieka’ [Ph] → **flegi-era** (die Pflegerin) ‘pielęgniarka’: *moja dziocha wyucyła sie na flyjgiera* [Rt] → **flegi-er-ka**: *flyjgerka robiyla mi zaščyk* [POk] // **flegi-er-yna**: *fystki flyjgeriny maióm b’ołe fortuxy* [Ź] → **flegi-er-yn-ka**: *tuna se uči na flejgerinką* [Jk] // **flega** (die Pflege ‘opieka, pielęgnacja’): *f’spitalu mo dobra flejga* [O(Z)]: *tam zaſe buła dobro flega f tym lazaryće* [K(J)]

FLEKÓWAĆ (SIE) (flecken ‘plamić, brudzić’): *to ńy fle-kuie* [Ź]; *ńy flekui tyj deki, bo iesce cysto* [K(J)] // **flekować się** ‘plamić się; brudzić się’: *ńy flekui se tak, ty smogže* (‘brudasić’) [K(J)] ⇒ **zytrać** // **flekowaty** ‘piegowaty’ [Śp]; **flekowity** 1. ‘poplamiony, pobrudzony’: *Tyn serwet jest bardzo flekowity* [SGŚ]; 2. ‘taki, który się łatwo brudzi’: *Niy kupuj se ino flekowitego sztofu* (‘materiału’) *na ancug* [SGŚ]; **flekacić** ‘plamić, brudzić’: *Jak chcesz mieć ksióńżki, ni możesz ich flekacić* [ŚC]; **zytrać** → **flekaty** 1. ‘poplamiony, pobrudzony’: *Zaś ty galaty mosz flekate od jedzynio* [ŚC]; *mouš caui flekati puluyver* [Kk]; *jau to po-farbyua, ale to taky śpetny, flekaty* [Jk]; 2. ‘plamisty; cętkowany; łaciaty’: *ty žymoki sum taki flekate* [KGc]; *Strumiyński wónqlorz ježdził flekatym kóniyum* [ŚC]; 3. ‘o człowieku, który ma na ciele czerwonosine plamy’: *taki flekaty po tfaży* [Zb]; 1. zmazany; 2. srokaty // **flek** Fleck 1. ‘plama’: *fleki na mantlu* [BEr]; *ńe stavei te dónički na fynsterbret, bo byge flek* [R(M)]; 2. ‘kleks’: *ńyx piše blajym, jak fintom robi take*

fleki [TG(P)]; 3. 'znamie; blizna': *muj stażik to mou fleg* [O(S)]; 4. 'siniak': *mo fleki, bo dostou na zabave* [Jr]; 5. 'punkt; plama': *przed oczami migo im taki bioły flek* [R]; 6. 'obcas; kawałek skóry na zdartej podszewie': *Na botki už trzeba dać fleki, až sie nie zedróm* [ŚlC]; *śeřc zrobou mi nove fleki* [PANg]; *fleki mi se zdaruy* [Zs]; 7. 'większy kawałek pola': *Na tym fleku pod łasym zasiejymy pszynice* [ŚlC]; 8. 'dobra posada': *Tys ale chycił dobry flek* [ŚlC]; 9. 'problem': *aleś mi uwalóu flek* [PANg]; 10. *górn.* 'drewniany znaczek z numerem miejsca pracy przyczepiany do wozów z urobkiem' *rym.: czyk, klep szleprze, nie zapomnij flek, / bo za wóz bez fleka / wiesz co cie czeka* [K(J)]; 11. *górn.* 'skórzany fartuch górnik'a': *ón bez żodnych ogródek sjón flek, zwinót go na kolanie* [K(D)]; *dzisio sie fleków nie nosi* [PS]; 12. *górn.* 'kawał skóry': *jag mie piere tym flekym* [O(L)]; *to po szychcie za to dostół porzónódm wyplátę flekym* [ŚlC]; 1. plama; 2. kleks; 3. znamie; 4. siniec; 5. obcas (...)

FLICHTOWAĆ (flüchten) 'uciekać': *jak ci M'ymcy fl'ixtoval'i* [Dp] → **flichtowanie** 'ucieczka': *po frońcie ne fšyscy vračil'i s flixtovańa* [Kr]

FLIKOWAĆ // **flikuwać** (flicken 'łatać suknie, buty'; 'dokuczać komuś'); 1. 'cerować, łątać': *Zaś trzeja flikować ty galaty, bo sóm dziurawe* [ŚlC]; *ješće mušą synkovi ty galóćka fl'ikovać* [Jk]; *ne vidzis, ze tera flikują galóty* [O(G)]; *gury v dyntce se flikuje guminym* ('gumą') [R(W)]; 2. 'naprawiać, uzupełniając materiał': *deliny w koncie przegniły i trzeja ich flikować* [ŚlC]; ← **flik** (Flicken 'łatka gumowa': *pšilep tyn flig na gura, bo luvd ućeko s koła* [R(W)]) // **flinknąć** (z czes. *dial.* **flinknout** (< niem. *dial.* **flicken**) 1. 'uderzyć (w twarz)': *przy dojeniu mie krowa flinkła chwoštym* ('ogonem') *przez gembe* [ŚlC]; *Flinknij go po twarzy jak cie bydzie deli nagabowót* [ŚlC]; 2. 'kopnąć': *Kón mie flinknył kopytym* [ŚlC]

FLUCHCIĆ (fluchen) 'przeklinać, wyzywać': *Wšyscy zaczyli fluchcić, jak sie dowiedzieli o podwyżce piwa* [ŚlC] // **fluchtać**: *co tak fluchceś* [Ok] → **fluchcenie** 'przeklinanie': *Taki fluchcyni do ciebie nie pasuje* [ŚlC]

FOJTOWAĆ 'być wójtem': *dva roki foitovać* [KOp] ← **fojt** Vogt 1. 'zwierzchnik gminy wiejskiej; wójt': *foit tera soytys* [Zb]; *przysł.: Špichajóm sie, jak do fojta na szkubaczki* [ŚlC]; *zapyaćić foitovi šarvark* [Nr]; *za foita go obrali* [Gk]; *dayvní byu fojt, a teraski ie soytys* [Rk]; *un był dvacet layt za foita* [SUg]; 2. 'przedstawiciel samorządu wiejskiego wybierany przez mieszkańców wsi; sołtys': *Jag_w mo-jigo zrobili fojty, to cesty porobił* [T(K)]; *Starszo dziywko, Maryna z Kiczery, przichodziła każdy miesiąc do fojta na Sałajce po zapumoge* [CCz]; *Bylech wiela rokóv fojty we Wyrzñowicach* [LD]; *do foita ige se pyaćić podatek* [R(W)]; 2. 'kromka chleba tworząca kwadrat, ukrojona ze środka chleba – tylko z bocznymi skórkami' [Oc]; 3. 'jakaś gra dziecięca' *fraz.* 'o ludziach, którzy szybko się godzą': *Miyndzy dziećiami ni ma fojta* [ŚlC] // **fojtka** 'żona wójta': *fojtka sie gniywała* [Gm]; *Fojt to głowa, co rzóndzi dziedzinom* ('wsią'), *gor* ('zwłaszcza') *jak fojtka tóv głowóm dobrze krynci* [ŚlC] // **fojtoszek** *zdr.* 'fojt': *Fojtoszku poradź-*

cie, bo nie wiyom co móm robić [ZA] // **fojciszek**: *nasz fojciczek* [ŚlC]; **fojtowy** ‘należący do wójta, wójtowy’ *rym.*: *Na fojtowej zorymbie gruchały tam goymbie* [B(P)]; *fojtowo baba* [Gm]; *ta fojtova cera* [Wc]

FOLGOWAĆ (folgen ‘następować’; ‘iść za kimś’; ‘słuchać kogoś’) ‘pobłazać; ustępować’: *ny folguj mu, bo bydzie jesce gorsy* [K(J)t] ← **folga** (Folge) 1. ‘drewniany drag używany do podnoszenia ciężarów’: *folgum se dźvigo dřevo, co se potkłodo pot sańe, jak se ni może vyjechać s kuŕnii* [K(Ł)]; *folgan berun jyno do dźvigańoť štamuf* (‘ściętego drzewa’) *v lejše* [GśA]; 2. *górn.* ‘to, na czym się wieszalo poprzeczne, spoczywające na stemplach belki obudowujące sztolnię’: *folga, co se kapy v’ysało f kopalni* [Kp]; 3. ‘ulga; pobłazanie’: *čša v’zuž ućuńić jakiši falgi* [Ic]

FOLOWAĆ (vollmachen ‘napełniać’; por. voll ‘pełny, cały’) *górn.* ‘nakładać węgiel do pieca, do wózków itp.’: *co zaś to węgli folowali do cubra* (‘wiadra’) [ZA]; *folować na filor* [K]; *bydymy folować te vozy* [Pg]; *Bergmany dziury wiertaly, my zaś szlepry folowały* [B] → **fol-acz** *górn.* ‘górnika napełniający węglem wózek; ładowacz’ // **folowacz**: *folować foluje vyngl’i do vozuv dołowych* [KC]; *tam byli dwa folowače* [ŚlC] ⇒ szleper; **folow-nik** *górn.* ‘tyka używana przez górników do ładowania węgla’ [RŚl]; **folunek** *górn.* ‘ładowanie węgla na wózki pod ziemią’ [W]

FOŁDROWAĆ I (fördern ‘wspierać, utrzymywać’; *górn.* ‘wydobywać’) ‘utrzymywać kogoś, łożyć na kogoś’ [P]

FOŁDROWAĆ II (fordern ‘domagać się, żądać’) [P] → **fołdrowanie II** ‘wymaganie, żądanie’: *nie miał już nic do fołdrowania* [OS]

FOPOWAĆ (foppen ‘kpić, drwić’) ‘robić niemiłe uwagi, złośliwie aluzje’: *fuko, bo-śće go fopował’i* [P(SW)]

FORANCIC ‘robić zapasy’ [O(G)] // **foratować** // **forantować** [P(SW)]; *foratować* [KDk]; ← **forat** (der Vorrat) 1. ‘zapas’: *momy jesce jakiś foran cukru* [PŚl]; 2. *górn.* ‘węgiel oddzielony od pokładu’: *a tyn forat ta maszyna ładowata* [OnW]; *fraz.* **forować** ‘robić zapasy’: *forować, forod robić* [Zb]; **na forat** ‘na zapas, na wyrost’: *potym styczyli Brodę do jednej tróhby, co my ich mieli we warsztacie na forot przigo-towane* [CCz]; *napić se na foran* [Kp]; *kup muuki na forant, bo m’oze braknuć* [Kl]; *ludzie kupujom duzo cukru na forant* [Ll]

FORSZTELUWAĆ (vorstellen ‘wyobrazić sobie’): *ny możes se foršteluwać, cox fčora pšesła skuli mojygo syna* [Ck]

FOTOGRAFIOWAĆ (photographieren ‘robić zdjęcia; fotografować’): *štyic* (‘ciągle’) *fotografyruie* [O(Z)]; *jedyn sumśot fotografyriue* [PAg]; *łun fotografirovoť xałpy kole lasa* [LWk]; **fotografowany** ‘utrwalany na zdjęciu’ [Dp] // **focić** ‘fotografować’: *jużech wtedy focił i prawitech se, że mu Żabków wyfo-cym i że mu go poszłym* [KC]; **fotografista** ‘człowiek trudniący się wykonywaniem zdjęć; fo-

tograf [Ow]; **fotografka** 1. ‘fotografia, zdjęcie’: *na tyj fotografce ie starka* [PAg]; *v albumie sum same familijne fotografki* [Nr]; *dej mi ta fotografka na pam’ontka* [Ok]; a) ‘fotografia portretowa’ [Dp]; b) ‘fotografia małych rozmiarów’ [Mc]; c) ‘czyjaś podobizna umieszczona w ramkach i postawiona na macie mebla’: *na kumouge stoi fotografka uoicuf* [No]; *u kazdygo sum fotografia* [DKo]; 2. ‘kobieta-fotograf’: *ta fotografka tyż dobrze robi* [Ok]; **fotograf**: *wysłymy vum potym fotograf* [Bp]; 2. ‘portret, fotografia twarzy’ [PŚI]; *fotografija vijši na ścańe* [Zs]; **fotografi(j)ka** ‘mała fotografia’ [GśA]

FRANKOWAĆ (frankieren ‘opłacić przesyłkę pocztową’) ‘naklejać znaczek na kopertę’: *nie frankowoł pisma i mujšoł zapłacić strafporto* [GśA]

FREL CZYĆ SIĘ ‘stawać się panną, dorastać do wieku panieńskiego’: *łuna juś se frelčy* [BEr] ← **frela** (Fräulein ‘panna’) 1. ‘panna, dziewczyna’: *ale z nīj frela vyrosła* [BEr]; *ale idom fajne frele* [PŚI]; *te frele to se jus tera tak stroium* [K(J)t]; 2. ‘nauczycielka’: *co vum zadala frela na zadany?* [Nr]; 3. ‘gospodyni, np. na plebanii’: *frela na faże* [Ht]; 4. ‘narzeczona, ukochana’ [SGŚ] → **freliczka** 1. ‘panna, panienka’ [Z]; *spytei se ty frelički, možno baie ve-geć* [Jk]; a) ‘w zwrocie grzecznościowym’: *daium mi, freličko, patnoz-deka bumbunuf* [KGc]; 2. *pej*. ‘dziewczyna nosząca się po miejsku’: *Podziwejcie sie, jako freliczka ś ni, už nie pudzie w kyrpcach do kościoła* [ŚC] // **frelidło** ‘dziewczyna lubiąca ładnie się ubierać; strojnisia’: *take frefidyo ie s tyj iyfki* [Zs] ⇒ strojnisia // **freluchna** *ekspr.* ‘stara panna’: *psiśya takoy starou posmoysćanoy* (‘pomarszczona’) *freluxna* [Jk]; **frelka** 1. *vum urosya* [Pg]; a) ‘dziewczyna z miasta’: *zawóniało mu miasto, frelki w krótkich kabaniach* (‘sukienkach’) [ZA]; b) ‘dziewczyna wystrojona’ [Rw]; c) ‘dziewczyna zgrabna i ładna’ [SUr]; d) *pej*. ‘dziewczyna nosząca się po miejsku’: *Jak jyny zaczyła do szkoły w mieście chodzić, to sie frelka ś ni zrobiła* [ŚC]; 2. ‘kobieta niezamężna’: *łuna ies frelkum* [M(Ś)]; 3. ‘gospodyni, np. na plebanii’ [Oc]; 4. ‘córka’: *to ie frelka uod Mariki* [No] ⇒ swojanna; **frelka z fary** ‘gospodyni na plebanii’: *frelka s fary idy* [Gk]; **stara frelka** ‘stara panna’: *starou frelka* [LWk]; *fraz. za frelki* ‘w latach panieńskich’ [Pg] ⇒ **szachtla**

FRUPOWAĆ ((zu)pfpöpfen ‘korkować; zatykać korkiem, korkować’): *frupovać flaški* [Kp] ← **frup** Pfpöpfen 1. ‘korek do zatykania naczynia’: *ny xce vybyść s flaški tyn frup* [P(S)]; *frupym zatkać flaska* [Z]; *ny ige frupa vycurjgnuńć* [Pg]; *kto či zrobuu ta gura v gipsdece?* (‘suficie’) – *frup mi vyśćeluu* [Z] *frup spoud do flaški* [Zs]; *Dej jeno taki wielki fróp, co ta becka za-frópuje* [W] [SGŚ]; 2. ‘korkowy pływak u wędki; spławik’: *frup iez v bam-buśe* [Piekary ŚI]; *frub ie u vantki* [Zs]; 3. *przen.* ‘przewisko człowieka niskiego wzrostu’: *taki frup psiśou* [BEr]; 4. *przen.* ‘małe dziecko’: *Ón był jeszcze taki frup, jak mu lojcowie umarli* [SGŚ]; *fraz. nadepnąć na frup* 1. szpuntek; 2. spławik; 3. żug; 4. szkwet **frupek** 1. ‘korek od butelki’: a) ‘mały korek do zatykania butelki; koreczek’: *zatka-ne frupkym* [BEr]; 2. *przen.* ‘człowiek niskiego wzrostu’ [O(W)] ⇒ szpuntek;

2. żug; **frupel** 1. ‘korek od butelki’: *frupel wyćepnuu* [BER]; *nazdepnfiu na frupel i ie ożarty* [Gk]; *dej pozur, co ci frupel do flaški nie vleći* [Jk]; 2. ‘korkowy pływak u wędki; spławik’ [BUr]; 3. *przen.* ‘człowiek niskiego wzrostu’: *taki frupel s niego* [K(J)t]; 4. *przen.:* *po cojsće to są vejźl’i ta-kygo frupia, poiśfće go do dum* [Jk]; *fraz. nazdepnąć na frupel*; Pfrופן 1. szpuntek; 2. spławik; 3. żug; 4. szkwet; **frupencyjer** Pfrופן(en)zieher ‘korkociąg’: *frupync’ier* [CZE]; **fruper** 1. ‘korek od butelki’: *fruper do flaški* [Dk]; *psýnyjś frupry z olmariky* (‘szafki’), *bo bydam pivo filovać* (‘nalewać do butelek’) [SUŁg]; 2. ‘korkowy pływak u wędki; spławik’ [Dk]; 1. szpuntek; 2. spławik; **frupiak** ‘pistolet zabawka; korkowiec’: *frupok* [Kp]; **fruplik** 1. ‘mały korek od butelki; koreczek’: *frupfik* [GśA]; 2. *przen.* ‘człowiek niskiego wzrostu’ [CHRZ]; *przen.* ‘małe dziecko’ [SGś]; 1. szpuntek; 2. żug; 3. szkwet

FRYSZTUKOWAĆ (frühstücken) ‘jeść śniadanie’ [SYC] → śniadać ← **frysztyk** (das Frühstück) 1. ‘śniadanie’ [Jc]; *rzad.* [KOI]; *jak sadz’ymy kartofle u pampuńa* (‘bogatego gospodarza’), *to dostanymy frisztik* [Żs]; *jou zjout frisfik vartko* [LWk]; 2. ‘drugie śniadanie, zwykle kanapki, zabierane do szkoły lub pracy’ [LI]

FRYZJERÓWAĆ (SIE) (frisieren ‘fryzować’; ‘czesać, układać włosy’; frisieren, sich ‘czesać się’) [Ż]; *Kaj tak fajnie fryzuryjóm?* [SGś]; **fryzerować się** ‘czesać, układać sobie włosy’ [GśA] // **fryzować** ‘czesać, układać włosy, sobie lub innej osobie’ *psn.:* *Przydzie i stąski pochować / Nie będzie czasu fryzować* [PIE]

FUCHTLOWAĆ (fuchteln ‘wymachiwać czymś’): *ti mi są ty noży nie fuxtluj, bo ieście kogo uźneś* [Jk]; **fuchtla** *pej.* ‘dziewczyna’: *jak to wsyckie fuchtle w miejsće gambują* [OP]; a) ‘która ugania się za chłopcami’: *s ty i gouzy ie takou fu-ztla* [No]; b) ‘lekkich obyczajów’: *Przestón żyż chodźi s tóm fuchtlóm, ni ma cie gańba?* [ŚIC]; c) ‘ruchliwa i wścibska’: *ta Berbla to ie takou fuxtla* [Jk]; *dial.* Fuchtel a. ‘chłopcuła, chłopczara, chłopczarka, chłopczuła, chłopiarą, chłopiarą’; b. ‘zbytkownica’

FUGOWAĆ I (fugen ‘spajać, uszczelniać’) 1. ‘zapełniać zaprawą szpary między ceglami muru’: *fugi tśa fugovać* [PANg]; 2. ‘żłobić rowki w drewnie’ [Ło] → **fugowanie I**: *na to fugowani było trzeba štyróch ludzi* [TRZ(G)]; *xebel do fugovańau desek* [Dk] // **fugajz** [LI] // **fugajzen** [GśA]; Fugeneisen ‘narzędzie murarskie służące do wypełniania i wygładzania szczelin między ceglami’; **fugarnia** ‘jakiś przyrząd do fugowania, może ława stolarska, na której żłobi się rowki w drewnie’ [ŚIC]; **fugowiny** ‘skrawki, resztki drewna pozostałe po żłobieniu rowków’ [ŚIC]; **fugownik** ‘narzędzie służące do żłobienia rowków w drewnie’ [ŚIC]; **fugówka** ‘narzędzie służące do żłobienia rowków w drewnie’ [RM]) ⇒ heblík; **fug** Fuge 1. ‘narzędzie służące do wycinania rowków w gontach’: *fugym robi śe rofki* [Dc]; 2. ‘narzędzie murarskie służące do wypełniania i wygładzania spoin w murze’; 3. ‘rowek wyżłobiony w klepkach beczki, w który wpuszcza się dno’ *rzad.* [OSZ] 1. nut; 2. zatarcie; **fuga I** 1. ‘szczelina, szpara’: *Bydzie trzeba*

ty fugi przy dwiyrzach zacymyntować [SłC]; fugi še *kituje* [Bp]; fuga v *dyla* [Dp]; 2. 'wyżłobienie, rowek w drewnie' [Ło]

fugować II (zentrifugieren 'oddzielać śmietanę od mleka za pomocą centryfugi'): *mlyko fugować* [Bp] → **fugowanie II** rzecz. od 1. 'fugować': *mlyko do fugowańu* [NK]; **fuga II** 'wirówka do oddzielania śmietany od mleka; centryfuga': *pšepu-šćać mlyko bes fugą* [GRZk]; *ta starou fugą s korby my vy-tšajš i* ('wyrzuciliśmy') [NK]; Zentrifuge ⇒ wirówka

FUMLOWAĆ (fummeln *pot.*, m.in. 'fuszerować'; 'zabrać się do czegoś niefachowo'; 'kręcić się'; 'biegać') 1. 'majstrować przy czymś, manipulować, naprawiać bez skutku': *co to tą jyno f umlu ješ pši ty mašyne, a ne poragiš tygo zrobić* [Jk] ⇒ reperować; 2. 'gestykulować': *ny fumluj tag^ryrj-kami* [BEr]; 3. 'o dzieciach: rozrabiać, figlować': *juzajš te gejcka fumluj* [O(G)] ⇒ zbytować ← **fumel** Fummel 'pilnik szewski, tzw. ogładzak': *fumel do gletowańu i drugi fumel na krumfleki* [GśAl]

FUNDNAĆ (fundieren 'wyposażyć w środki; ufundować') 1. 'postawić, kupić coś komuś, zwłaszcza w karczmie; zafundować' [K(J)]; 2. 'podarować coś komuś': *fundni mi tys take koło* ('rower') [K(J)] // **fundować** 1. 'stawiać, kupować coś komuś, zwłaszcza w karczmie': *pijće, jo fundują* [K(J)]; 2. 'wystawiać jakąś budowlę publiczną na własny koszt': *grołf gašyna fundovat kalwarijun vej šynty anie* [GśA]; 3. 'kupować' [Ow]

FUNGOWAĆ (fungieren 'wykonywać funkcję, pełnić obowiązki') 'funkcjonować': *Czy uwierzisz, że mi jeszcze funguje bicygieł, coś mi go naprawił hnet po wojnie?* [SłC]; z ches. fungovat

FUNKCJONIROWAĆ (funktionieren 'działać, funkcjonować'): *tu což ne funksni-ruje* [Ż]; *jakož mi są to plugajšfo ne funksniyruje* [Jk]

FURMANIĆ 'powozić zaprzęgiem konnym': *se kupił (...) starszygo konia i zaczoń furmanić* [ZA]; *przysł gdo xce furmanić, ne śmy cesty* ('drogi') *ganić* [Oc]; *dobry furmun dobrze furmani* [R(W)] → **furmanienie** 1. 'rzecz. od furmanić; powożenie': *furmańny se ucy koždy geć* [R(M)]; 2. 'pracować za opłatą swoimi końmi na czyimś polu': *zafurmańny ne jidy my na odrupka, jyny se puajci* [Bp]; 3. powożenie; **fura** 1. 'gospodarski wóz konny': *na fuže sedzi kuñoš* [R(W)]; *šćepnymy to na fura* [Pg]; *fura to ješ vńs s kuńmi* [O(S)]; 2. 'miara równa zawartości jednego wozu gospodarskiego': *a jeszcze dwie fury drzewa za darmo do szkoły przwiwezę* [ZA]; *Rozebrali baji wóz, wyciõngli go na kalynice, tam go zaš poskłodali, a potym nałõžyli nõń kopatõm føre gnoja* [ZA]; *kupyl fura futerriby* [Ok]; 3. *ekspr.* 'duża ilość czegoś; mnóstwo' [ZA] → **furka zdr.** 'mały wóz konny, mała fura' [O(W)] // **furman** (der Fuhrmann 'woźnica, furman') 1. 'człowiek powożący wozem konnym': *prež V'iste jest bardzo vozka cesta, / furmani nõ ne ježdžo* [Wc]; *za furmuna był* [BEr]; *furmun voži furum* [Pag]; 2. 'parobek pracujący przy koniach';

‘hak na końcu dyszla wozu konnego’ [R(B)]; *tyń xok se na-zywo furmun* [PAg]; 4. ‘duży kielich z grubego szkła’ [KOp]; 5. ‘nazwa bliżej niezidentyfikowanej gwiazdy’ [Sn]; 2. *zdr. furmanek: Wyjyździej, fõrmanku, / Bo już przy-sieł cias* [ŁOM]; **furmaniak** 1. ‘hak na końcu dyszla wozu konnego’ [SW]; 2. ‘duży kieliszek wódki’: *opstelovouex se jedného fur-mańoka i vypyuey go ze śmakym* [Rw]; *jak se vyxyl’is furmańok čyстей, to ci zaro byge lep-śy* [R(W)]

FUSZEROWAĆ // **fuszeruwać** (fuschern ‘partaczyć, fuszerować’) 1. ‘pracować niedbale; partaczyć’: *do něgo ny ic, tun fystko fuśyruje* [K(J)]; 2. ‘dodatkowo, nielegalnie pracować podczas godzin pracy w miejscu zatrudnienia’: *tun tyż dužo fuśyruje* [PAg] ⇒ partaczyć; **fuszer** (der Pfuscher); **fusier** ‘pracownik wykonujący swoją pracę niedbale; partacz’: *ale to ie fuśer, fystko robi byle iak* [Dc]; *to je fuśyr, a ne mulauś* (‘murarz’) [Gk] ⇒ partak, *fraz. odwalić fuszerkę* 1. ‘licha, niedbała robota; partanina’: *takou fuśerka, że škoda goudać* [KOg]; 2. ‘dodatkowa, nielegalna praca podejmowana podczas godzin pracy w miejscu zatrudnienia’ [K(J)]; 3. ‘pracownica wykonująca swoją pracę niedbale’ [GŚA] 1. fuszerstwo; 2. fucha; **fuszera** *zgr.* ‘licha, niedbała robota; fuszerka, partanina’: *alez otstavu f uśera* [RZr]; **fuszerski** ‘byle jaki, zrobiony niedbale’ [GŚA]; **po fuszersku** ‘byle jak, niedbale; po partacku’ [GŚA]; **fuszerstwo** ‘licha, niedbała robota; partanina’ [Ż]; fuszera, fuszerka; **fuszka** *zdr.* ‘dodatkowa praca’: *bych (...) nie wiedziała, czy mi chłop je niewierny, czy to je fuszka* [ZA]; *Móm jeszcze ze dwie fuszki do zrobiynio* [ŚlC]; **na fuszke (fuszki)** ‘poza oficjalną pracą, nielegalnie’: *Cosi wiynicy chciol se zrobić na fuszke we fabryce i chycili go na tym* [ŚlC]; *zamiast robić, to dycki uciek rychli na fuszki cosi przirobić* [SZEL]

FUTROWAĆ → **s-futrować**: *czamuśće ne sfutrowali ty dymfowanny zimńokuf* [Rw]; **futrować (się)** // **futruwać (się)** (futtern) 1. ‘zadawać paszę zwierzętom gospodarskim; karmić’: *A kaj ty konie łorały, tam ty konie futrowali* [TRZ(G)]; *nie było czym kóni futrować* [ZA]; *ida futrovać kački* [Ż]; *muśa jeśće kury futrovać* [RZr]; *noś opa to ino futruje gadzińe* [PSl]; 2. *żart.* ‘karmić ludzi’: *baba će dobre futruje* [KGc]; *tfuj xop fajne vyglondo, xyba go dobrze futrujes* [PŚl]; *ale mama će futruje* [RAt]; *Ten jej radził, coby chłopa dobrze filtrowała, to oślepnie* [SIM]; 3. *żart.* ‘podawać snopki do młockarni’ [ŚlC]; 1. pokludzać; 3. podawać // **futrować się** ‘o zwierzętach: paść się, jeść’: *To som ty vorki, co to se kuńe futrujum* [Ic]; → **futrowanie** 1. rzecz. od futrować I w znac. 1. ‘karmienie’: *Przed karczmą stały drewniane żłobki do futrowania koni* [Wc]; *futrowańe bydua* [BEr]; *futrowańe to jes rano i večur* [O(S)]; 2. ‘pasza dla zwierząt’: *dovno ny mo futrowańu* [Ko]; 3. *żart.* ‘podawanie snopków zboża do młockarni’ [Oc] 1. pokludzanie; 2. żarcie; 3. podawanie: *po futruwańu s fami byda gaydać* [Bp] 1. pokludzanie → **futrownik** ‘pracownik dworski, który karmił świnie’: *futrovńik futrovou sfińie* [Zs]; świniarz → **futrowy** ‘przeznaczony do karmienia zwierząt; pastewny’ [Ow]; **futer** Futter I 1. ‘pasza dla zwierząt hodowlanych’: *ic po futer dlo papugi*

[P(SW)]; *ni mum do kuni futra* [SU_p]; *futer dlo kota* [BE_r]; *ni momy dužo futru* [O(Z)]; *kuñum futru zabrakuo* [PA_g]; *ćepñij troxa futru kurum* [PAN_g]; *kupioueš futer dlo ptokuf?* [Z]; *dej kuñovi futer* [K(J)]; *ić, dei futer psovi* [SAI]; *byfimy našyc futer do kruf* [KR]; *stažig jexou po futer na pole* [RZ_r]; *po rojšikuñ* ('koniczynę') *na futer* [Gk]; *v rñjexu ie futer lou kur* [Pk]; *futer to ie šecka i žarno* [O(S)]; 2. *žart*. 'pożywienie dla ludzi': *vež jakiś futer i pug do kina* [PŠI] ⇒ *futraž*; Futter II 'podszewka ubrania': *futer jev mantlu* [Ž]; podszewka // **futrunek** 'obrok dla koni' [PRZ] // **futeriba** Futterriibe 'odmiana buraka zwyczajnego (*Beta vulgaris*) używana jako pasza dla zwierząt gospodarskich; burak pastewny': *psñieš futeriby i nakorm šfñe* [Z]; *fater (...)* *musi okopuvać futeriba i zvyjšjom do broga* [Ck]; *mauce dlau kruf futeriba* [Rk]; *futeriba je do bydla* [Žs]; rzepa // **futerkamer** Futterkammer 1. 'pomieszczenie do przygotowywania karmy dla zwierząt': *futekamer momy psi xlyve* [Rk]; 2. 'pomieszczenie do przechowywania paszy dla koni': *na majatkax to mefi take futerkamery* [Žs]; 2. futernia // **futerkasten** Futterkasten 'skrzynia do przechowywania ziarna przeznaczonego na karmę': *vež nasyb žorka, tam stooi futerka-styn* [R(M)]; futernica // **futermajster** Futtermeister 'pracownik kopalni, który karmił konie pociągowe': *Dyć to były o-grómne boroki ty konie. Futermajster ich okrodoł, bo owies nosił w kapsach* ('kieszeniach') *swoim gołębom i królikom* [Hk] // **futermel** Futtermehl 1. 'łuski ziaren zbóż; otręby' [KO_p]; *krova zežarua cauy mex futermelu i ium teraz bećkuie* [O(W)]; *do uvažuny'x kartaufli se dyc-kau nasype futermelu* [Bp]; 2. 'zmielone ziarno przeznaczone na paszę dla zwierząt': *futermel to ie zrnělu-ne żyto dlo šfñi, kruf* [Ž] 1. wysiewki // **futermelak** 1. 'piernik bardzo ciemnego koloru': *futermelok, taki čorny per-ñik, xo'by s futermelu uxlastany* ('ugnieciony') [KO_p]; 2. 'piernik odpustowy': *my byli na uotpuće i my kupili futermyloki* [P(SW)] // **futernia** 1. 'skrzynia do przechowywania ziarna przeznaczonego na karmę': *Ojciec mioł takowóm futemie. To był takowy wielki fach* [STOk]; 2. 'zagrodzone miejsce w stajni, gdzie przechowuje się obrok dla koni': *v maštalni ie ta futernia* [Dp] 1. futernica; 2. futerkamer // **futernica** 1. 'skrzynia do przechowywania ziarna przeznaczonego na karmę' [PRZ]; 2. 'umieszczone na zewnątrz świńskiego chlewika koryto, z którego świnię jedzą przez otwór w ścianie' [W] // **futer-sztyk** Futterstück 'drewniana część wozu konnego, w której tkwi oś; próg wozu' [Mk]; sztykiel // **futer-zak** wym. futer-zak 'worek na obrok zawieszany koniowi pod pyskiem' [KGc]; *przi-syp łowsa do futer-zaka, coby tam nie była sama sieczka* [SIC]; *kuñowi se dovo f futerzaku uoves i uvešo mu se to psi karku* [Ž] // **futraž** r.ż. 1. 'obrok dla konia': *futraży mum doć* [Kp]; 2. *žart*. 'pożywienie dla ludzi' [Kp] 1. pasza; 2. futer // **futraža** 'obrok dla konia' [PRZ] // **futro** Futter 'pasza dla zwierząt hodowlanych': *futra p'šikupił* [KC]; *biksy, futra, no i iade-my (...)* *futro to jest uoves, šekańi* ('sieczka') [Ic]; *ñe vym, cy stykñe num futra* [Oc]; *a ta sviña, co tam vbeğua, tuž iadua to futro, co rozsypauy te kñie* [Wc]; *Pierwszy pokos zasieklimy na futro* [STRZ]

- FUTROWAĆ II** (futtern ‘podszywać’) ‘podszywać, ocieplać odzież podszewką’: *futruja ješće mantel* [Ž] → **futrówka** ‘gruby materiał do ocieplania odzieży; watolina’: *futrufka se dovo do žimovego mantla* [R(W)] ⇒ watolina
- GELTOWAĆ // geldować** (gelten 1. ‘mieć wartość, mieć ważność’) 1. ‘być ważnym, być w obiegu’: *teraz sóm ważne marki krajowe, a gamrotówki już nie geltujum* [ŚC]; *tyń bilet jescy gelduje do jutra* [O(G)]; 2. ‘chwalić się czymś’: *objesz, jak tyń melduje tyń nowym autym* [Z]
- GARNIROWAĆ** (garnieren ‘garnirować, upiększać, ozdabiać’) ‘dekorować, ozdabiać potrawy lub ciasta’: *dzisiej bydymy garnirywać torty* [Kk]
- GAFTNAĆ** (gaffen ‘gapić się’) ‘spojrzeć’ [RŚl]
- GEROWAĆ** (gären) ‘fermentować’: *vino przestało gerować abo glukać* [Wr]; **gerować** (hasło: gerylas)
- GISZEĆ** (gischen ‘pryskać, pienieć się’) 1. ‘o płynach: wypływać z czegoś gwałtownie’: *voda gišy z rynny* [KGc]; 2. ‘o deszczu: padać intensywnie’: *ale giši* [Jc]
- GLAJCHOWAĆ** (gleichen ‘równać, wyrównywać’) ‘wyrównywać, np. tynk na ścianie’: *Ściany sóm już glajxowane, moszymy šprycować wopnym; majster glajxował betón na dece* [ŚC]
- GLANCOWAĆ (SIE)** (glänzen 1. ‘błyszczyć, lśnić’; 2. *przen.* ‘odznaczać się, wyróżniać się’; 3. ‘polerować, glansować’) 1. ‘czyścić do połysku’: *szczewiki glancować* [C(M)]; *glancuje japka, żeby pýkne vyglundaby* [O(Z)]; *musza vyglancować łokno* [Sl]; *fczora zech se vyglancovoł atto* [No]; 2. ‘błyszczyć się’: *lak’ryuje, coby se glancowało* [GśA]; 3. ‘myć się’: *zanim pudam spać, musza se łoglancować* [ZAL]; 4. ‘stroić się, ubierać się odświętnie’: *ales se vyglancovoł* [R(SW)] → **glancowanie; glancowany**
- GLAZEROWAĆ** (glasieren ‘glazurować, szkliwić’) [PRZ] ← **glazura** (die Glasur ‘szkliwo, glazura’: *potym się włoło do taki misy i polywało se ty kachle glazurom* [STOk])
- GLEJTAĆ** [PRZ] // **glejtować** (glätten ‘gładzić, polerować’) ‘pokrywać emalią’: *gańczarz glejtuje garki, misy, miseczki, rynki* (ŚC) → **glejtowanie: fidlufka do glejtovaniou zouluf** (‘zelówek’) [GśA]; **glejtowany** ‘emaliowany’; ‘polewany’: *f takim glejtowanym ampře* [Jc]; **glejta** ‘emalia na metalu lub ceramice’: *glyjta otkoćyła f tym gorcu* [C(M)]; **glejtak** ‘haczyk używany przy pokrywaniu emalią’ [PRZ]
- GLICZOWAĆ** (glitschen ‘ślizgać się, pośliznąć się’) ‘ślizgać się po śniegu lub lodzie’: *Dziecka sóm rade, że mogóm glićować po lodzie na stawie* [ŚC]
- GLIKNAĆ SIĘ** (glücken ‘poszczęścić się, udać się’): *ale mu się gl’ikło* [Kk]

GLOCAC // **glocować** (glotzen ‘wytrzeszczać, wybałuszać oczy’) *żart.* ‘patrzeć, oglądać’: *co tag na m’e glocoš, lojcax ci zežarka?* [Jk] // *co tag glocuješ* [BEr] ← **gloce** *żart.* ‘oczy’ (das Glotzauge ‘oko wyłupiaste, wytrzeszczone’)

GLUKAĆ (glucken ‘gdakać; ‘bulgotać’) 1. ‘o indyku: wydawać głos’: *glukajum pultalki* (‘indyki’) [Bp]; 2. ‘o płynach: bulgotać’: *vodan glukot* [GśA]; 3. ‘fermentować’: *vino pšestalo gerovadž abo glukac* [Wr] ← **gluk** *tylko w połączeniach* glu, glu, gluk ‘naśladowanie głosu indyka’ [Rk] // **glugłać się** 1. *xyndyg glugłot* [Dp]; 2. *voda glugła* [PRZ]; 3. *pej.* ‘o człowieku: pić alkohol’: *pijak glugła popyrtulkę* (‘wódkę’) *z flaszki* [PRZ]; 4. ‘o człowieku: iść chwiejnym krokiem; zataczać się’ [PRZ]; 5. ‘włóczyć się, wałęsać się, obijać się’ [PRZ]; 6. ‘balansować na krawędzi’ [PRZ] → **gluglak** ‘człowiek nadużywający alkoholu; pijak’ [PRZ]; **gluglaty** ‘pijany’ [PRZ]; **gluglawy** ‘pijący’ [PRZ]

GRABAĆ (graben ‘wykopywać, wrywać, wydobywać, grzebać, szukać’) 1. ‘sięgać’: *nie grabej po bumbonach, bo nie sum dla ciebie* [R(W)]; 2. ‘grzebać, szperać, przeszukiwać’: *jyny grabie we šranku, a nic tam nie dał* [Bp]; 3. ‘robić coś powoli, guzdrać się, marudzić’: *z godziną grabot, niš tą maszyną zrob’yt* [Gk]

GRATULIROWAĆ (gratulieren) ‘składać gratulacje, wieszować, życzyć’: *gratulujuja ci na te urodziny* [Pg]; *łun mi jeszcze nie gratulirował na geburctak* [GśA] → **gratuliry** ‘gratulacje’ [GRZk]

GRYSOWAĆ (grüssen) ‘pozdrawiać kogoś’ [No]

GRYFAĆ SIĘ (greifen ‘chwytać’) ‘zaczynać coś, rozpoczynać jakąś czynność’: *gryfej się do roboty* [K(J)] // **grajfać (się)** ‘uwijać się; spieszyć się’: *musisz się grajfać, co ci poczta odjedzie!* [W] → **grajf-ki** ‘sprytny, zręczny’: *łun jez grajfski, robota mu ino gro* [K(J)]; **grajf-ka** ‘zręczność, zgrabność, umiejętność, zdolność’: *tyń to ma grajfska do interesu* [KOI] // **grajfnać (się)** 1. *ekspr.* ‘ukraść, zwędzić’: *kajs to grajfnot* [LI]; 2. ‘sięgnąć po coś, chwycić’: *grajfni se po bombon do tytki* [Z]; 3. ‘intensywniej pracować’: *grajfni się z robotum* [K(J)]

GRUNTOWAĆ (gründen ‘zakładać’) ‘opierać się na czymś; *mal.* ‘zagruntować’ ‘pokrywać powierzchnię farbą podkładową lub innym materiałem ochronnym’ [Mw]

GWARANTYROWAĆ (garantieren) ‘ręczyć, zapewniać’: *Jako siedym na tym koniu, hónorym łofcyrskim gwarantujym* [Km]

Uwagi i komentarze

Najlicniejszą grupę stanowią spolonizowane czasowniki na **-ować**, tylko nieliczne mają inne końcówki: **-irować // -yrować // -erować; ać, -eć; -ić // -yć** lub **-nać**. Ich dystrybucję obrazuje poniższe zestawienie:

A. Czasowniki z -ować odnotowane wyłącznie w jednej formie, bez form derywowanych:

abdankować; abfertygować; abklacować; abmalować; absztechować; abtojfować; achtować; ajgnować się; ajnfeldlować; ajnkłajdować; ajnmachować; ajnsztelować; ajtrować; alać się; anbitować, ancajgować; anglować; angrajfować; ansztekować się; ansztrengować; antretować; antwortować; aufregować się; befedrować; behauptować; beladować; beszwerować się; betlować; bewegować się; bewerować się (*przestarz.*); bindować; blankować; blindować; bletrować; cektować się; cupnać; cwajflować; cwajgować się; cychtować I; cychtować II // cygować; cytrować; derdidasować; dolifrować się; doszafować; dowachować; emfangować; enterbować; entglajzować; entladować; entlasować się; entszajdować; entszuldygować się; erklerować; erkundygować się; erlaubować; fajerować I; faklować się; faulować; felować; ferblajchować; ferdunklować; ferjerować; ferlangować; figurować (*figurieren*); filować (*na-filowany*); flatrować; fòldrować; fopować; forsztelować; frankować; fungować (*fungieren*); geltować; gerować; glajchować; gliczować; grysować; gruntować.

Są to zapożyczenia, w których obce morfemy rdzenne najczęściej zostały przejęte w niezmienionej formie i brzmieniu. W największym stopniu odbiegają od swych pierwowzorów: **cupnać** ‘szturchnąć kogoś’ (*zupfen*) i **cektować się** ‘kłócić się’ (*zanken?*). Dwukrotnie też doszło w wyniku takiej niedokładnej substytucji obcych fonemów do zastąpienia jednym leksemem dwu różnych wyrazów niemieckich: **cychtować** odpowiada (prawidłowo) nie tylko niem. *züchten* ‘hodować’, ale również innemu podobnie brzmiącemu czasownikowi *sichten* (wym. *zichten!*). Niem. *-en* (dwukrotnie *-ieren*) zastąpione zostało przez pol. *-ować*, co umożliwiło włączenie tych wyrazów do polskiego systemu fleksyjnego. Pod względem semantycznym wyrazy te reprezentują różne grupy tematyczne; tylko kilka spośród nich oznacza jakieś czynności fizyczne (**abmalować; betlować; ferblajchować, frankować**), pozostałe określają różnorodne stany duchowe.

B. Czasowniki z zakończeniami: -irować // -yrować // -erować¹⁰:

abkomandyrować; adoptyrować; agityrować; amputyrować; atakierować; balansyrować; bandażerować (bandaża); barykadyrować; betonować; blamirować się (blamować się // blamażować się); bombardyrować; brązerować (brąza); cyrkulerować; cytyrować, denuncyrować; egzamirować (egzam); egzercyrować (egzercyrplac, egzercyrak, egzercyrka); egzystyrować; ekspedyrować; eksplodyrować; fabrycjerować (fabrykacja, fabrykant, fabrykantka, fabrykarbajter, fabrykarz, fabrykować, fabrykowy); fantazyrować (fantazyrka); financyrować (financ); firować; flagować; flangierować się; fotografirować // focić (fotografiowany, fotografista, fotografka, fotograf, fotografijka); fryzjerować się // fryzować; funkcjonować; gwarantyrować; garnirować; gratulirować (gratuliry); głazerować (głazura).

W tej grupie zapożyczeń morfem **-ować** został rozszerzony do postaci **-ir-ować** pod wpływem niem. **-ieren**. Z wyjątkiem kilku (**abkomandyrować; cytyrować; egzercyrować; firować; flangierować; garnirować**) czasowniki z tej grupy mają swoje odpowiedniki w języku ogólnopolskim, przez które były w gwarach śląskich wypierane, co potwierdza jeden z komentarzy zawarty w SGŚ przy hasle **agityrować**: „*Forma wypierana przez ogp. agitować*”. Wyrazy bardziej upowszechnione stały się podstawami do urobionych od nich derywatów (por. zwłaszcza **egzercyrować** i **fabrycjerować**).

C. Zapożyczenia z -ować, które w materiałach z SGŚ zostały udokumentowane utworzonymi od nich i używanymi przez mieszkańców różnych miejscowości na Śląsku derywatami. Wśród nich daje się wyróżnić następujące podgrupy:

C. a): czasowniki i utworzone od nich rzeczowniki odsłowne za pomocą formantu:

-anie (brak innych form pochodnych): **fajlować** → fajlowanie; **fajować** → fajowanie; **fantować się** → fantowanie; **flichtować** → flichtowanie; **fołdrować II** → fołdrowanie;

-anie (z innymi formami o tym samym rdzeniu): **ankrować** → ankrowanie (ankra // ankier); **bajstlować** → bajstlowanie (bastlarz // bastlerz, bastlak, bastlarzyć); **bedynować** → **bedynung** (bedyner, bedynter, bedy-

¹⁰ W nawiasach podaje się utworzone od niektórych spośród nich derywaty bądź też wyrazy, które były ich podstawami słowotwórczymi.

nerka, bedynaczka // bedynowaczka); **biglować** → biglowanie (bigelajzen, bigielajs, biglazko, biglatko, biglowaczka, bigielbret, bigielfalta, bigielkant, bigiellapa); **blechować** → blechowanie (blecharz, blechownia, blecha); **bremzować** → bremzowanie (bremza, bremzer, bremzberg, bremzkloc, bremzszajba); **damfować** → damfowanie (damfowany, damf, damfer, damfhajcung, damfhamer, damfkapela, damfkraut, damfmaszyna, damfuła); **ficować** → (za)ficować → ficowanie (ficnadla, ficowaczka, ficowa); **flastrować** → flastrowanie (flastrowany, flastrówka, flastrowacz); **fugować I** → fugowanie (fugajz // fugajzen, fugarnia, fugowiny, fugówka, fug // fuga); **fugować II** → fugowanie (fugami); **glancować** → glancowanie (glancowany);

-ung // -unk // -unek: **abcalować** → abcalunek; **ablajtować** → ablajtunek; **ablejzować** → ablejzunek; **ajnbuildować** → ajnbuildung; **ajnładować** → ajnładunek; **ajnrychtować** → ajnrychtung; **anpasować** → anpasunek; **bedynować** → bedynung; **dekować się** → dekunk; **encyndować się** → encyndung; **fajerować II** → fajerunk; **fedrować II** → federunek; **ferflegować** → ferflejung; **ferleżować** → ferlezung; **ferzicherować** → ferzicherung; **flegować się** → flegunek (flegiera, flegierka, flegierynka, flegierynka, flega); **folować** → **folunek** (folacz // folowacz, folownik);

-anie // -unek: **bildować się** → bildowanie // bildunk; **fedrować I** → fedrowanie // fedrunek (fedra); **futrować I** → futrowanie // futrunek (futrownik, futrowy, futer // futro, futraż // futraża, futeriba, futerkamer, futerkasten, futermajster, futermel, futermelak, futernia // futernica, futerszytk, futer-zak).

C. b): czasowniki z -ować (bez poświadczonych (u)tworzonych od nich rzeczowników odsłownych), które w materiałach słownikowych poświadczone są jako wyrazy, od których urobione zostały różnorodne formy pochodne:

abklaciować (abkłać); **abkracować** (abkracer); **abszlagować** (abszlag); **ajnfalować** (ajnfal); **amtować** (amt, amtowy, amtforsztejer, amtsrychter); **anęjbować // anęjgować (!)** (anęber); **antragować** (antrag); **bagrować** (bagrownica); **bandować** (bandownica); **bonerować** (bonerwaks); **cajgować** (cajgnis); **egzekutować** (egzekutor); **erfindować** (erfinder); **fajerować II** (fojerszpryca, fajerszychta, fajerwera, fajerwerman, fajerwerk); **falcować** (falc, falc-hobel // falcak, falcowany, falcówka, falcownik); **falować** (falowity); **ferbindować** (ferband); **ferszlagować** (ferszlag, ferszlagowany); **fesłować** (fesel, fesla, fesle *lm*); **fiakrować** (fiakier); **filarówać** (filar, filarek, filarówka); **filcować się** (filc, filcowy, filcak, filc-hut); **flancować** (flanc // flanca, flanca, flancak); **folgować** (folga); **fojtować** (fojt, fojtka, fojtoszek,

fojciszek, fojtowy); **frupować** (frup, frupek, frupel, frupiak, fruplik, frupencyjer); **frysztukować** (frysztyk); **fuchtlować** (fuchtla); **fumlować** (fumel); **fuszerować** (fuszer – fusier, fuszerka, fuszera, fuszerski, fuszerstwo, fuszka); **futrować II** (futrowka).

C. c): czasowniki z -ować, które występują w gwarach śląskich obok wyrazów zawierających te same rdzenie, ale inne morfemy (zakończenia):

-ować // -ać: blinkować // blinkać (blinkier // błękiej); **fechtować (się) // fechtać** (fechciarz, fecht); **glejtować** → glejtowanie // **glejtać** (glejta, glejtak); **glocować // gloć** (gloce);

-ować // -ić: flekować // flekacić (flek; flekowaty // flekowity // flekaty);

-ować // -nać: blendować // blendnać (blendka); **flikować // flinknać** (flik); **fundować // fundnać**.

D. Nieliczne czasowniki z innymi zakończeniami niż -ować:

-ać: batać; blikać; bromać (bromak); **fidlać // fdlikać** (fidlarz); **fifać** (fifacz); **grabać; glukać // gluglać** (gluk, glugłaty, glugławy);

-eć: giszecić;

-ić // -ycić: fajfczyć; fazolić; frelczyć się (frela, frelka, freliczka, frelidło); **furmanić** → furmanienie (fura, furka, furman, furmanek, furmaniak);

-nać: bajsnąć; blendnać // blendować; brechnąć (brecha, brechtszanga, brecher); **erbnąć // erbować** (erb, erba, erbizna // erbowizna // erbowina, erbowstwo, erbtajl); **fangnać; fasnąć; gaftnać; gliknąć się;**

-ać // -nać: flagać // flagnać; gryfać // grajfać // grajfnąć (grajfki *adj*);

-ić // -ać fluchcić → fluchcenie // **fluchtać;**

-ić // -ować: forancić // foratować // forować (forat, forant).

E. Czasowniki utworzone w sposób nietypowy od form będących już derywatami od niektórych zapożyczeń czasownikowych:

abcalung-ować (por. **abcalunek** ← **abcalować**); **bastlarz-yć** (por. **bastlarz** ← **bastlować**); **dolmeczerać** (por. **dolmecz** // **dolmecz**)¹¹; **flekac-ić się** (por. **flekaty** ← **flekować**); te nieliczne przykłady dowodzą, że – najprawdopodobniej – ich utworzenie na gruncie polskim (gwarowym) musiało się wiązać z inną motywacją niż ta, która występuje na gruncie języka niemieckiego (**abcalungować** ‘dokonywać abcalunku’¹², podczas gdy (die) **Abzalung** jest formą pochodną od **abzahlen**; **bastlarzyć** ‘robić to, czym zajmuje się bastlarz’, podczas gdy (der) **Bastler** to derywat od **basteln**; **dolmeczerać** to ‘robić to, czym zajmuje się dolmecz’, podczas gdy (der) **Dolmetscher** to derywat od **dolmetschen** itp.).

F. Nieliczne czasowniki prefigowane, poświadczone w materiałach:

na-filować: *nafilujemy fystki flaški vinem [Ź]; o-bandować*: *puć, łobandujemy ta paleta a baješ fertix [KOs]; s-futrować*: *czamuśće nie sfutrowali tyj dymfowany zimniokuf [Rw]; wy-biglować*: *šaty nojlepi vybiglujez na bigelbreće [R(W)]; vybigluj bigłolsky [O(G)]; za-ficować*: *veš ficova, bo takóm cynkóm igłóm, to nidz ny zaficujesz [WI].*

G. Inne będące zapożyczeniami z języka niemieckiego czasowniki, które pojawiły się w niektórych przytoczeniach, dowodzące, że w czekających na opracowanie pozostałych tomach SGŚ znajdują się również liczne (?) wyrazy obce przejęte do gwar śląskich w podobny sposób:

pikować (picken ‘dziobać, kłuć’): *flance pikujemy v logrótkax [Źs]; puco-wać* (putzen ‘czyścić’): *W nocy gwer pucować [PŚI]; szprycować* (spritzen ‘kro-pić, pryskać’): *Ściany sóm już glajxowane, mošymy šprycować wopnym [ŚIČ]; szstudyrować* (studieren ‘studiować’): *Moc chłopców z gimpla po maturze szło szstudyrować [ŚIČ].*

Przedstawiona w tej pracy, ograniczona przyjętymi założeniami (i wymuszona dotychczasowym stopniem opracowania materiałów gwarowych śląskich) lista niemieckich zapożyczeń w pełni potwierdza wyrażony już przed półwieczem sąd A. Zaręby o germanizmach w gwarach śląskich: „Zapożyczenia wyrazowe z języka niemieckiego są w dialektach śląskich z **n a c z n e** [podkr. moje – J.O.] (...). Od-

¹¹ Można by oczekiwać, że – zgodnie z omówionymi mechanizmami – niem. **dolmetschen** powinna odpowiadać jego spolonizowana forma ***dolmeczować**, której w materiałach z SGŚ brak.

¹² Propozycje własne definicji.

różnić (...) musimy **zapóżyczenia okazjonalne**, przejmowane przez ludność śląską dorywczo, co rozumiały na obszarach przez długi czas (do 1945 r.) dwujęzycznych (rodzimy: gwarowym śląskim i administracyjnym: niemieckim), od **zapóżyczeń właściwych**, zwykle całkowicie do systemu gwar śląskich przyswojonych¹³.

Rozwiązanie skrótów¹⁴ nazw miejscowości, w których omówione w słowniku formy zapóżyczeń z języka niemieckiego się pojawiły:

B	[Bytom]: agityrować; amtowy; anpasować; bremzować; folować
BEr	[Bełk ryb]: betlować; ficować; ficowaczka; flanca; flancować; flek; frelczyć się; frela; frup; frupek; frupel; fumlować; furman; futrowanie; futer; glocować
Bc	[Brenna ciesz]: filcak
Bh	[Brzeg historyczny]: flastrówka
Bk	[Bogacice klucz]: abcalungować; abkracer; abszlagować; absztymung; achtować; einbildung; ajnfal; ajnmachować; ajnsztelować; angejbować; ansztregować; antwortować; bagrownica; bedyner; betlować; bewegować się; bildunk; blamażować się; blechować
BM	[Borki Mol]: cychtować II?; damfer
Bo	[Biestrzynnik op]: abklaciować; ablkąć; abkomandyrować; abszlag; abszlagować; bastlować
Bp	[Brzeźnica prud]: antragować; bajstlerz; erbnąć; fabrykant; fabrykarz; fajerować; fajerwera; fesła; fotograf; fuga; futrowanie; futermel; grabać
B(P)	[Bystrzyca (Pasieki) mist]: fojtowy
Br	[Brzeźnica rac]: bindować; blindować; furmanienie; glukać
BS	[Bytom (Stolarzowice)]: achtować
Bt	[Bieruń tys]: abszlag; betlować; bigielbret

¹³ A. Zaręba, *Śląskie teksty gwarowe (z mapką)*, Kraków 1961, s. 12. Badacz ten stwierdził zarazem, że „O ile języki czeskie i słowackie oddziaływały na system gramatyczny dialektów śląskich oraz na ich słownictwo, to oddziaływanie niemiezczyzny ogranicza się w zasadzie do zewnętrznych pożyczek wyrazowych”. To właśnie mając na myśli, również S. Bąk utrzymywał, że wpływy niemieckie, które – jego zdaniem – „Nie są (...) znowu tak silne, jak się to często mówi i słyszy (...), nie doprowadziły do powstania jakichś gwar przejściowych, polsko-niemieckich w rodzaju śląskich na pograniczu czeskim” (por. S. Bąk, *Zróżnicowanie narzecza śląskiego (Próba podziału i charakterystyki dialektów śląskich)*, „Prace i Materiały Etnograficzne”, t. 23, red. S. Bąk, Wrocław 1964, s. 434.

¹⁴ Doprowadzone do tej postaci rozwiązane skróty mają odniesienie do nazw miejscowości, które pojawiły się w SGS przy poszczególnych hasłach.

BUr	[Budziska rac]: dekować; frupel
Bwo	[Borki W ol]: cwajflować; cwajgować się; damfować
B(Cz)	[Bieruń (Czarnuchowice) tys]: fajla
C	[Ciesz]: bremzkloc; derdidasować
Ch	[Chmielowice op]: abkłać; abkomandyrować; abkracer; ablajtować; abmalować; abszlag; absztymung; ajnfal; ajnfeldlować; ajnmachować; ajnrychtung; ajnsztelować; angebować
CHRZ	[Chrząstowice op]: abkracer; ajnfeldlować; amtowy; ankier; fajerwerman; fruplik
CCz	[Ciesz Czes]: antretować; befedrować; fojt; forat
Ck	[Cisek koz]: bedynowaczka; blendować; dymfer; fajerwera; forsztelować; futeriba
Cl	[Ciasna lub]: abkomendyrowany; agityrować; ajnsztelować
CZ	[Czerwionka-Leszczyny]: falować
CZE	[Czekanów]: absztymung; ankier; bastlować; frupencyjer
C(M)	[Cieszyn (Marklowice)]: brąza; ficować; glancować; glejta
Dc	[Dębowiec ciesz]: flancować; flancka; fug; fuszer
Dg	[Dąbrówka gliw]: antragować
Dk	[Dziergowice koz]: ajtrować; ankier; bagrować; bildować się; fruper; fugowanie
DKo	[Dziadowa Kłoda oleś.]: batać; fotografka
DŁ	[Dąbrówka Łubniańska op]: ablejzunek; bigłować
Do	[Dylaki op]: abcalung; abmalować; abszlagować
Dp	[Dzierżysławice prud]: absztymować; amtsrychter; beladować; betłować; bewegować; bewerować się; biglazko; brumać; fajerować; falcować; falcownik; ferbindować; ferbleichować; ferdunkłować; flichtować; fotografirowany; fotografka; fuga; futernia; glugłać się
Fn	[Fałkowice nam]: ferlangować
G	[Gamów]: bedynaczka
Gb	[Golczowice brzes]: fidlarz
Gk	[Gierałtowice koz]: ajtrować; ancajgować; ansztekować się; ansztrengować; aufregować się; bigłować; cychtować II?; erba; er-

	bowizna; falcówka; ferszlag; fidlać; flastrować; fojt; frelka; frupel; fuszer; futer
G(Ł)	[Gliwice (Łabędy)]: abcalung; ablajtować; abmalować; ajnfalować; ajnfeldlować; ajnrychtować; angejbować; ansztregować
Gm	[Gródek mist RCzes]: fojtka; fojtowy
Gr	[Gaszowice ryb]: ficować
GRZk	[Grzędzin koz]: anbitować; angebować; bedynować; bonerować; bonerwaks; erbnać; fantazyrować; ferszlag; flagować; fuga II; grabać; gratuliry
GśA	[Góra św. Anny strzel]: absztymung; adoptyrować; agityrować; amputyrować; ankier; ansztekować się; ansztregować; atakierować; bagrować; barykadyrować; bedynter; bedynung; beszwerować; biglować; bildować się; bombardyrować; brązerować; brecher; cupnać; cyrkulerować; damf; damfer; denuncyrować; falcować; ferflegować; ferflejung; ferjerować; figurować; figurowany; filarek; financyrować; flegować; flegować się; folga; fotografijka; frankować; fruplik; fryzjerować się; fugajzen; fumel; fundować; fuszka; fuszski; glancować; glejtowanie; glukać; gratulirować
Hk	[Hawierzów karw RCzes]: futermajster
Ht	[Hanusek tar]: frela
Ic	[Istebna ciesz]: financ; folga; futrować się; futro
Jc	[Jaworzynka ciesz]: frysztyk; giszec; glejtowany
Jk	[Jankowice krap]: abdankować; absztechować; ajgnować się; ajnbildować se (= sobie); ajnladować; angeber; ankier; ansztekować (się); aufregować się; bajstłować; batać; blamirować; blechować, blakier, egzystyrować, encyndować, enterbować; entglajzować; entlasować się; entszuldygować się; erb; erkundygować się; fabrycjerować; fajfczyć; falc; fangnać; fantazyrować; fantować; fantowanie; fechtować; ferlangować; ferlobować; fesłować; fesle; flatrować, flegierynka; flekaty; flikować; freliczka; freluchna; frupel; fuchtłować; fuchtła; fumlować; funkcjonirować; glocować; glocać
JM	[Jabłonków mist RCzes]: filar
Jo	[Januszkowice op]: damfer
Jr	[Jejkowice ryb]: damfować; flek
JR	[Jankowice Rybnickie]: ablajtować; abtojfować; ajnfala; brecha

JZ	[Jastrzębie-Zdrój]: abcalung; abkomandyrować; abszlag; bajstlerz; bedynung; bedynować
K	[Katowice]: folować
KAo	[Karłowice op]: abkomandyrować; dolmeczrować
KAR	[Karwina (Raj)]: ferszlag
K(D)	[Karwina (Darków) Czes]: flek
KC	[Karwina Czes]: bremzberg; dolifrować; fajerszychta; fajerka; filar; folacz; folowacz; focić; futro
KD	[Krzyżowa Dolina op]: ajnsztelować; amt; angebować
KDk	[Kujakowice D klucz]: foratować
KGc	[Kozakowice G ciesz]: bigłować; blendować; falc; felc-hobel; flagać; flekaty; freliczka; futrować; futer-zak; giszec
K(J)	[Katowice (Janów)]: amtować; fedrunek; ferlezować; ferlezunek; ficowanie; filar; flek
K(J)t	[Kalety (Jędrysik) tar]: blinkier; dolmecz; egzercyrować; egzercyrplac; eksplodyrować; fantować; filc-hut; flega; flekować się; folgować; frela; frupel; fundnąć; fundować; fuszerować; fuszerka; futer; gryfać; grajfk <i>(adj)</i> ; grajfnąć
Kk	[Kobylice]: angeber; angebować; bagrować; bastłować; bedynerka; bedynować; bedynter; brecha; fajerować; ferzicherować; ferzicherung; filc; flekaty; garnirować; gliknąć
Kl	[Kochanowice lub]: bastłować; betłować; fantować; forant
K(Ł)	[Karwina (Łąki) RCzes]: folga
Km	[Koszarzyska mist RCzes]: ablejzować; ankra; antretować; dekunk; egzekutować; flagnąć; gwarantyrować
Ko	[Kościeliska ol]: batać; biglatko; blecha; fajowanie; futrowanie
KOg	[Kotulin gliw]: entładować; entszajdować; erbnąć; fuszerka
KOk	[Komorniki krap]: ajnbildować się; angebować
KOl	[Koszęcin lub]: fryszytk; grajfka
KOp	[Kobiór pszcz]: erb; fasnąć; filar; flastrować; fojtować; folga; foran; frupować; frupiak?; furman; futermel; futermelak; futraż
KOs	[Kolonowskie strzel]: (o)bandować; bandownica
Kp	[Kryry pszcz]: blechownia
KR	[Kuźnia Raciborska]: damfowany; futer

KRZr	[Krzanowice rac]: antrag; flichtowanie
Ks	[Kielcza strzel]: abkomandyrować; abkracer; ablajtować; absztymung; achtować; ajnfeldlować; ajnmachować; amtowy; angebować; ansztregować; antwortować; bajstlerz; bedynaczka; bedynter; bedynung; befedrować; behauptować; betlować; bewegować się
KUkl	[Kujakowice klucz]: abklać; betlować; fajować
Kukr	[Kujawy krap]: ferlangować
KUo	[Kurznie op]: ablejzunek
LD	[Lutynia D (Wierzniowice) karw]: fojt
Ll	[Lisów lub]: ablejzować; ablejzunek; filcować się; filcowany; flancować; forant; fryszytk; fugajz; grajfnąć
LOM	[Łomna G mist]: furmanek
LWk	[Lasowice W klucz]: betlować; fotografrować; frelka
Ło	[Łomnica ol]: abkracer; ankier; batać; firować; fugować; fuga
Łp	[Łącznik prud]: ajnmachować
Mc	[Międzywiecie ciesz]: fotografka
MDw	[Markłowice D wodz]: ajnfal
Mk	[Moszna krap]: blechownia; futerszytk
M(Ś)	[Mikołów (Śmiłowice)]: frelka
MŚl	[Miasteczko Śl tar]: ficówa; filować
Mt	[Miedary tar]: ajnmachować
Mw	[Markłowice wodz]: bigłować; bigłowanie; bremza; erb; fabrykant; fantować się; filar; flanca; gruntować
Ng	[Nasiedle głub]: blecharz
NK	[Nowa Kuźnia op]: bedynować; behauptować; betlować; bewegować się; bewerować się; bigelajzen; bigielkant; bitować; (z)blamować się; blankować; blechowanie; bremzer; cwajfłować; cwajgować się; fugowanie; fuga II
No	[Nakło op]: abkracer; abszlag; ajnfeldlować; ajnmachować; angebować; angłować; antwortować; bastlarzyć; batać; bedynować; bedynować; beszwerować (się); bewerować; erbtajl; fajować; filować I; fotografka; frelka; fuchtla; (wy)glancować; grysować
Nr	[Nędza rac]: bigielfalta; brechsztanga; bremza; fojt; fotografka; frela

NŚl	[Nakło Śl]: abcalung; ablajtować; absztymung
Oc	[Ochaby ciesz]: erbowina; fabrykantka; flancka; fojt; frelka; furmanić; futrowanie; futro
O(G)	[Opole (Grzędzice??)]: ajnbildować se; angebować; bajstłować; batać; bedynować; beladować, betłować; (wy)bigłować; blamirować się, nitrować, fabrykant, fakłować, falowaty; flastrowanie; flastrowany; flikować; forancić; fumłować; geltować
Ok	[Ortowice Koz]: ajtrować; fajerować; ferlobung; fluchtać; fotografka; fura
O(Ł)	[Orłowa (Łazy) karw]: fantownik; flek
OP	[Kosz Pogw 22]: fuchtła
Op	[Otoki prud]: achtować
OS	[Op Syc]: fołdrowanie
O(S)	[Opole (Szczepanowice)]: ankra; fajłować; fajować; flek; fura; futrowanie; futer
OSZ	[Oszczadnica Czad słow]: ankra
Ow	[Odra wodz]: abszlag; ajnbildować se; angeber; angebować; bedynować; bremzszajba; damfkapela; felować, ferlezować, ferszlag, filarować, filarówka, filcowy; fotografista; fundować; futrowy
O(W)	[Orzesze (Woszczyce) mik]: ankier; blamować się; fabrykować; frupek; furka; futermel
OnW	[Ondr Wsp 61]: forancić
O(Z)	[Orzesze (Zazdrość) mik]: bajstlerz, fajłować, falować, fasnąć, fedrować, flega; fotografiować; futer; glancować
P	[Przyw 17]: bitować; flegować; fołdrować
PAg	[Paczyna gliw]: blecha; blechować; fajerować; ferzicherować; filować; fotografiować; fotografka; furman; fuszerować; futer
PANg	[Paniówki gliw]: fasnąć; flek; fugować; futer
Pg	[Pilchowice gliw]: abcalunek; abkracować (się); abkracer; ablajtować; ablajtunek; achtować; agityrować; ajnfeldłować; ajnrychtować; ajnrychtung; ajnsztelować; amt; angeber; angrajfować; ansztrengować; antrag; anragować; antwortować; bajsnąć; bajstlerz; bedynung; bedynaczka; bedynter; bedynować; behauptować; egzaminirować; ferlezunek; folować; frelka; frup; fura; gratulirować

Ph	[Pszczyna hist]: erbowstwo; flegunek
PIE	[Pieńki 199]: fryzować
P(KG)	[Piekary (Kozłowa Góra)]: absztymung
Pk	[Poborszów koz]: erbnać; fajerka; futer
Pn	[Przechód nys]: bigłować; flastrowacz
Po	[Paszowa op]: ablejzunek
POo	[Popielów op]: fedra
PRZg	[Przyszowice gliw]: absztymung; agityrować
PS	[Pieg Sęk 47]; flek
PSl	[Psary lub]: futrować
P(SW)	[Pszczyna (Stara Wieś)]: fopować; frup; futer
Pp	[Prężyna prud]: fifacz
PU	[Puńców]: dekować się
P(M)	[Pietrowice (Markłowice)]: ankier
P(SW)	[Pszczyna (Stara Wieś)]: fazolić; foratować; futermelak
PRZ	[Przyw 85]: flegować (się); futrunek; futernica; futraża; glazurować; glejtać; glejtak; gługłać; gługłać; gługlaty; gługławy
PŚl	[Piekary Śl]: abklacować; abkomendyrowany; ablajtować; abmalować; achtować; agityrować; bajstlerz; bastłować; bedynaczka; bedynaczka; behauptować; bigielbret; bigłować; fechtać; fedrować; foran; fotograf; frela; frup; futrować; futer
R	[Racibórz]: abkomandyrować; abkracer; abszlag; absztymung; agityrować; ajnbildować się; ajnfal; ajnfeldłować; ajnmachować; ajnrychtung; ajnstelować; angebować; ansztregować; antrag; antwortować; bajsnać, bastlarz; bedinter; behauptować; flek
R (Stara Wieś)	[Racibórz (Stara Wieś)]: (wy)glancować się
Ra	[Radzionków tar]: futrować
R(B)	[Rybnik (Boguszowice)]: bedynaczka; bedynung; furman
Rk	[Radoszowy koz]: anbejger (!); anbejgować (!); bigłowaczka; fabrykarz; falc; falcówka; filcak; fojt; futeriba; futerkamer; gluk
R(M)	[Racibórz (Markowice)]: ankier; fajerung; flek; fugówka; furmanienie; futerkasten
Rn	[Rzymowice nys]: behauptować; bigłować

Ro	[Raszowa op]: abkracer; angłować; batać
Rr	[Roszków rac]: abcalować; abkomandyrować; abkracer; agityrować; ajnbildować się; ajnfal; ajnfejdłować; ajnmachować; ajnrychtung; ajnsztelować; amputyrować; amt; angebować; ansztrengować; antrag; antragować; antwortować; bagrownica; bedynowanie; bedinter; bedynaczka; betłować; bewegować (się); ferbindować
RŚl	[Ruda Śl]: abcalung; ablajtunek, abszlag; ajnfal; ajnfala; ajnmachować; ankier; ankrowanie; ansztrengować; antrag; aufregować się; bagrownica; bigielfalta; blechować; bremszajba; ekspedyrować; emfangować; encyndować; encyndung; entszuldygować; erbizna; erfindować; erfinder; erklerować; erkundygować się; erlaubować; fabrykarbajter; fajerwerk; fołownik; gaftnąć
Rt	[Radzionków tar]: flegiera
Rw	[Rogów wodz]: abcalunek; ablejzować; anpasunek; ansztrengować; antrag; antragować; bagrować; blamować; blamaża; bremsza; damfować; damfowany; dekować się; ferlezunek; ficnadla; ficować; flikować; flik; frelka; furmaniak; futrować
RYB	[Rybnik]: abszlag; damfhamer; damfkraut; damfmaszyna; dolmecz; fedrowanie; ficować; flancować; flankierować
RYD	[Rydułtowy wodz]: abkomendyrować; bastlerz
R(W)	[Rybnik (Wielopole)]: abfertygować; ablezunek; ajnladunek; anbitować; bajstłować; balansyrować; (wy)bigłować; bigielbret; bigiellapa; blechować; bremszować; damfhajcung; dekować; egzercyrować; erbowizna; fajerować; fojerszpryca; fajerwera; fajersztajn; fajłować; fajła; falc; fantazyrować; fazolić; fechtować; fedrunek; fedrunek; ferband; flegować się; fojt; furmanic; fura; furmaniak; futrówka; grabać
RZk	[Rzuchów koz]: flancować
RZr	[Rzuchów rac]: ficowaczka; flancować; fuszera; futrować; futer
Sg	[Stanica gliw]: abcalunek; abkomandyrować; abkracer; abszlag; agityrować; ajnfeldłować; ajnmachować; ajnrychtung; ajnsztelować; amtowy; amtsforsztejer; angebować; bastlerz; bedynaczka; bedynter; bedynung; behauptować
SGk	[Sucha G kar]: filc
SIM	[Simkom 87]: futrować
SK	[Stare Kolnie op]: amtowy; damfer

Sk	[Smolarnia krap]: flanc
Sl	[Strzebiń lub]: abcalungować; abklacować; abkracer; angebować; bedynaczka; bedyner; bedynung; (wy)glancować
SAI	[Sadów lub]: futer
SlC	[Sł Ciesz]: bildowany; cajgnis; cytyrować; damfula; egzercyrować; egzercyrak; fajerować II; fojerszpryca; fajerwerk; fidlikać; fantazyrować; fantazyrka; fantownik; fedrować; fedrować II; fiakrować; fiakier; filować I; flagnać; flekacić; flekaty; flek; flikować; flinknać; fluchcić; fluchcenie; fuchtla; fugarnia; fuga; fungować; fuszka; futer-zak; futrować; geltować; glajchować; gliczować
SGŚ	alać się; cupnać; cychtować; fasnąć; fojt; fojtka; frela; freliczka; frup; fryzyrować
Sn	[Sowin nys]: ajnsztelować; amtowy; ankier; bastlowanie; bastlak; fabrykowy; fesle; furman
So	[Schodnia op]: ablejzunek
SS	[Stare Siołkowice op]: damfowanie; faklować
SSiN	[Siołkowice S i N]: ablejzować
SŚl(M)	[Siemianowice Śląskie (Michałowice)]: doszafować
ST	[Strzebiń tys]: ajnmachować; ajnrychtować; bromać
STRZ	[Strzałka 21]: futro
SSo	[Siołkowice S op]: ablejzować; ajtrować; amtowy; angłować; ankier; antwortować; batać; bremza; cygować; cychtować; damfowany
STo	[Stobrawa op]: damfer
STOk	[Stonawa karw RCzes]: futernia; glazura
SUg	[Sułków gliw]: cektować się; fifać; flangierować; fojt
SUŁg	[Sułków głąb]: fruper
SUp	[Suszec pszcz]: ferszlagować; ferszlagowany; futer
SUr	[Sumina ryb]: frelka
SYC	[Syc Przyw II 343]: frysztukować
Sw	[Syrynia wodz]: ajnklajdować
SW	[Stara Wieś]: furmaniak
SZEL	[Szeliga 158]: fuszka

ŚIC	[Śl Ciesz]: ajnrychtung; ancajgować; bajstłować; damfula; fantazyrować; fedrunek; ferszlag; flagnać; fojt; fojciszek; folowacz; frelka; fugowiny; fugownik; glejtać
Śp	[Śmicz prud]: faulować; flekowaty
TG	[Tarnowskie Góry]: abkracer; agityrować; angebować; ansztren-gować; bagrownica; blendka; bremsowanie
TG(P)	[Tarnowskie Góry (Pniowiec)]: bagrownica; bastlerz; bedyno-wać; behauptować; blamować się; blamaża; brumak; flek
TG(R, S)	[Tarnowskie Góry (Rybna, Strzybnica)]: abcalung; bastlerz; bedynung
T(K)	[Trzyniec (Wojkowice) mist]: fojt
TRZ(G)	[Trzyniec (Guty) mist RCzes]: futrować
W	[Wallis]: cajgować; ferleżować; folunek; futernica; grajfać
Wc	[Wisła ciesz]: (do)wachować; fojtowy; furman; futrowanie; futro
Wl	[Woźniki lub]: ferleżunek
Wn	[Włochy nam]: batać
Wo	[Wichrów ol]: flancak
Wr	[Wojowice rac]: amt; amtowy; angebować; bandażerować; bro-mać; cektować się; egzam; filcak; falcówka; falcowany; flankiero-wać; gerować; glukać
Z	[Zabrze]: abcalunek; abkracer; abszlag; achtować; agityrować; ajnbildować się; ajnfal; ajnfeldłować; ajnmachować; ajnrychto-wać; amtsrychter; angebować; ankrować; ansztren-gować; Antrag; antwortować; bajstłować; bastlarz; bastlerz; bastłować; bedyno-wać; bedyner; bitować się; blendka; bletrować; blinkować; blin-kać; fajerwera; fedrować; frup; futer; futeriba; geltować; (wy)fe-drować
ZA	[Zaolzie RCzes]: absztymung; dekunk; egzercyrak; egzekucja; fla-gnać; fojtoszek; folować; frelka; furmanić; fura; fuszka; futrować
ZAL	[Zalesie Śl strzel]: (o)glancować się
Zb	[Zabrzeg biel]: flekaty; fojt; forat; forować
Z(M)	[Zabrze (Makoszowice)]: brechnąć; dekowac
Zo	[Złotniki op]: biglazko; fajfczyć
ZT	[Zakrzów Turowski op]: bigelajs; biglazko; blendować; błękiec

- Ż [Żory]: abszlag; ajnfala; ansztrengować; bajsnać; bastłować; be-
dynować; betonirować; bigłować; bildować się; bonerować; fa-
brykacja; fajlowanie; fechtować; (na)filować; flanca; flegować;
flegierynka; flekować się; freliczka; frup; fryzjerować; funkcyjoni-
rować; fuszerstwo; futrować; futermel; futer-zak; grajfnąć
- Żk [Żużela krap]: ablajtować; ankier; ferlangować
- Żs [Żędowice strzel]: abkracer; blendnać; blendka; fabrykant; fa-
snać; fesel; ficnadla; filować; flangierować się; flek; fotografia;
frelidło; frup; fryszytk; futrownik; futer; futeriba; futerkamer